

Баш сөз

Методикалык колдонмо Ч.К.Дыйканова, Л.С.Сулайманова, Э.Т.Төлөкованын «Кыргыз тилин үйрөнөбүз» аттуу китеби үчүн жазылган. Колдонмодо күндөлүк турмушка байланыштуу темалар берилип, алардын ар бирине ылайыктуу лексика-семантикалык материалдар киргизилген. Мындан тышкары, анда ар түрдүү көнүгүүлөр, пикир алмашуу (дискуссиялар) үчүн түзүлгөн ар кандай суроолор, грамматикалык материалдар да камтылган. Бардык сабактарга сүйлөшүүлөр берилет. Алар оозеки кепти өстүрүү үчүн натыйжалуу каражат болуп саналат. Сабактарда диалогдук бирдиктердин ар кандай түрлөрү: айтымдар (фразалар), репликалар (кыстырмалар), туруктуу сөз айкаштары орун алат. Диалогдук бирдиктер сүйлөшүүлөрдүн түзүлүшүнө ылайык берилет. Диалогдун моделдери жана конкреттүү лексикалык материалдар сүйлөшүүлөрдүн, пикир-ойлордун ар кандай түрлөрүн түзүүгө өбөлгө түзөт.

Бул колдонмо колледждин II курсунун баштоочу топторуна арналган, ошондой эле академиянын баштоочу топторуна да окутууга каралган.

Биринчи тема

«Саламдашуу» темасы 3 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-саламдашууга, мугалимдин талабына, өтүнүчүнө, класс жана окуу куралдарына байланыштуу сөздөр менен окуучуларды тааныштырып, мындай сөздөрдү алардын өздөштүрүүсүнө жетишүү;

-кыргыз тилинин тыбыштык өзгөчөлүктөрүн жеткирүү, грамматикадан маалымат берүү;

-окуучуларды сүйлөөгө машыктыруу, эске тутуу жөндөмдүүлүгүн арттыруу.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: аудиоматериал, сүрөттөр, китеп.

Лексикалык материал: Саламатсыңбы, ыракмат, эже, ини, ден-соолук, кыбырап жүрөбүз, жаман эмес, кандай, ата, уулум, окуу, жакшы, кудайга шүгүр, кандай турасыз, иштер кандай, сабак мугалим, окуучу, окутуучу, калем сап, сызгыч, өчүргүч, отургуч, кагаз, барак, тыбыш, тамга, китеп, дептер, тил, сөз, сүйлөм, көнүгүү, сүрөт, чоң, таза, жарык, тигил, ушул, ошол, кыргыз тили, парта, парта, ассалам алейкум, салам, бар, балдар, тапшырма, бор, кийим илгич, эшик, терезе, дубал, сөздүк, гүл, бул, ал, мына, ошол, мына бул, бөлмө, аз, көп, алар, ал-, тур-, отур-, оку-, жаз-, жатта-, кайтала-, котор-, ук-, жооп бер-, кирүүгө уруксатпы, чыгууга уруксатпы, ыр, жер, терезе, үлгү, суроо, жооп, көңүл бургула.

Грамматикалык материал: Кыргыз алфавити. Зат атооч. Суроолуу –**бы** мүчөсү. Этиштин тангыч мүчөсү.

Методикалык сунуштар:

(1, 2, 3)- көнүгүүлөрдөгү диалогдорду окуучулар уккандан кийин, аларга кыргыз тилинин тыбыштык өзгөчөлүктөрү жөнүндө айтып берүү зарыл. Тактап айтканда, кыргыз тилинин бөтөнчөлүгүн тастыктаган **ө, ү, ң, к (кы) г (гы), ж** тыбыштарынын, **аа, ээ, оо, өө, уу, үү** созулма үндүүлөрүнүн кыргызча айтылыштары атайын үйрөтүлөт. Аларды так

айтууга окуучуларды көнүктүрүү зарыл. Биринчи жана экинчи көнүгүү оозеки суроо-жооп иретинде өткөрүлөт. Үчүнчү көнүгүүдө кыргыз алфавити берилет. Демек, ар бир тыбыштын айтылышын жана жазылышын үйрөнүшөт.

(4, 5, 6, 7, 8)-көнүгүүлөрдө жаңы сөздөр киргизилет. Окуучулар жаңы сөздөрдү угуп, өздөрү айтып, окуп жана аларды сөздүк дептерине котормосу менен кошо жазып алууга тийиш. Жаңы сөздөрдүн маанисин окуучулардын аң-сезимине жеткирип, аларды жатка билдирүү үчүн сүрөттөрдү же заттардын өзүн колдонуу абзел.

(6, 7, 8)- тапшырмаларда **ким?, эмне?** деген суроолордун кайсынысы эмнеге карата колдонуларын айтуу аркылуу жалпы эле зат атоочтор жөнүндө кыскача маалымат берсе болот. Ошол эле сабакта зат атоочтун жекелик жана көптүк формалары менен да тааныштыруу зарыл.

9-көнүгүү класстагы сабак учурунда суроо-жооп иретинде өтөт. Группадагы студенттерди экиден иштетиши керек. Андан кийин 2-3 мисалды бардык группага көрсөтүү пайдалуу болот.

(2, 3, 4, 10, 11, 12, 13, 14, 15)-көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилет. Окуучулар буларды окуу жана жазуу түрүндө аткарышат. Класста оозеки иштеттирип, үйдөн жазып жана которуп келүүгө тапшырма катары берсе болот. Мындан тышкары, сөзсүз түрдө эле китептеги көнүгүүлөрдү жаздырбастан, көнүгүүдөгү сөздөргө, сүйлөмдөргө окшоштуруп, өзүнүн варианттарын түзүп келүүнү сунуш кылуу максатка ылайыктуу.

(13, 14, 15)-көнүгүүлөрдө этиштин тангыч жана буйрук ыңгай мүчөлөрү киргизилет. Этиш жана анын буйрук ыңгай мүчөлөрү жөнүндө жалпы түшүнүк берүүгө болот. Бирок студенттерге бул тапшырмаларды берүүдөн мурун грамматикалык материалды тактап түшүндүрүп алуу керек. Анан мугалимдин көзөмөлдөөсү менен тестти окуп чыккандан кийин гана окуучулар бул тапшырмаларды өз алдынча аткарууга тийиш.

Кошумча материалдар: Сабак кыргыз тилинде өтүшү зарыл. Бирок грамматикалык эрежелер орус тилинде дагы түшүндүрүлүшү мүмкүн. Бул сабакта окуучуларга квиз жана диктант жаздыруунун зор пайдасы бар.

Квиз: Төмөнкү сөздөрдүн кыргызчасын жазгыла: ручка, стул, учение, бумага, линейка, картина, урок, тетради, слово, предложение, светят, большой, окно, дверь, словарь.

Диктант: Бул – биздин бөлмө. Бөлмө таза жана жарык. Бөлмөдө парталар, отургучтар көп. Бул – терезе, тиги – эшик. Дубалда чоң сүрөт илинген. Бөлмөдө окуучулар көп. Алар кыргыз тилин окушат.

Сөздүк диктант: Саламатсыңбы, саламатчылык, ассалам алейкум, сабак, калем сап, тапшырма, сызгыч, мугалим, кийим илгич, көнүгүү, сүйлөм, өчүргүч, окугула, жазгыла, жаттагыла, жооп бергиле, көңүл бургула.

Экинчи тема

«Саламдашуу.Коштошуу» темасы 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-саламдашууга, класс жана окуу куралдарына байланыштуу сөздөр менен тереңдетип иштетүү, мекемелердин аттарына, коштошууга тиешелүү жаңы сөздөр менен тааныштыруу, адам аттарынын пайда болушу, анын тарыхы боюнча кыскача маалымат берүү;

-кыргыз тилинин тыбыштык өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу алган билимин тереңдетүү жана жатыш жөндөмө, сурама ат атоочтор, зат атоочтун көптүк саны тууралуу кабардар кылуу.

-студенттерди суроо берүүгө, суроого жооп берүүгө, сүйлөөгө машыктыруу.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: аудиоматериалдар, сүрөттөр, китеп, таблицалар, жана темага байланыштуу түзүлгөн карточкалардын түрлөрү. (Таблица, карточкаларды темага ылайыктап түзүп алуу мугалимдерге сунуш кылынат)

Лексикалык материал: Иш, үй, жок, кечинде, мен, окуу, мектеп, жатакана, дүкөн, ашкана, дарыкана, мейманкана, бала бакча, бейтапкана, имарат, шаар, дагы, аз эмес, айыл, кыштак, саламатта кал(гыла), саламатта

калыңыз(дар), жакшы бар(гыла), жакшы барыңыз(дар), кош(кула), кошуңуз(дар), кош бол(гула), кош болуңуз(дар), аман-эсен бол(гула), көрүшкөнчө, эне, кайда, качан, кандай, канча, кантип, канчанчы.

Грамматикалык материал: Жатыш жөндөмө. Сурама ат атоочтор, Зат атоочтун көптүк саны. Жактама ат атоочтор.

Методикалык сунуштар:

1-көнүгүүдөгү (А, Б, В, Г) диалогдорду окуучулар уккандан кийин, ролдорго бөлүштүрүп, окуучуларга окутуу, андан кийин ушул эле диалогдордун негизинде окуучуларды бири-бири менен ар кандай кырдаалда сүйлөштүрүү, аларды ролдордо аткартуу.

Мисалы: 1. Телефон аркылуу бири-бири менен сүйлөштүрүү.

2. Капысынан жолугушуп калып, бири-бири менен сүйлөшүп, ал-абалын сурап билүү жана жооп алуу сыяктуу жагдайларды колдонсо болот.

Окуучулар ролдордо сүйлөп жатканда алар үчүн айтууга кыйынчылыкты туудурган тыбыштардын (ө, ү, ң, к, г, ж) айтылыштарын туура өздөштүрүүсүнө көңүл буруу керек.

Адегенде 3-көнүгүүдөгү табышмакты айттырып, анын жандырмагы таптырылат. Андан кийин бул жандырмактын негизинде 2-көнүгүүгө өтүп, окуучулардын көңүлүн учурашуу, каалоо-тилектерди билдирген сөздөргө бурса болот.

2-көнүгүүнүн үстүндө иштөөдө окуучулар: күн чыкты, таң атты, кеч кирди, түн кирди, күн, түн, таң, түш, кеч деген сөздөр жана аларга байланыштуу айтылган каалоо-тилектер менен таанышып, аларды өздөштүрүшү зарыл.

(4,5)- көнүгүүлөр оозеки жана жазуу жүзүндө иштетилет. Окуучулар бул көнүгүүлөрдөгү сөздөрдү катыштыруу менен сөз айкаштарын түзүп көнүгүшү керек.

4-көнүгүү боюнча: «Силер дагы кандай кыргыз ысымдарын билесиңер? Билсеңер, алардын мааниси чечмелей аласыңарбы?» деген тапшырманын үстүндө сүйлөшүүлөрдү өткөрүү абзел. Ошондой эле анын

оюн түрүндө айлантып, оозеки жүзүндө иштетсе да болот. М., бир окуучу кайсы бир ысымды айтат, бул ысым кайсы тыбыш менен бүтсө, кийинки окуучу айтуучу ысым дал ошол тыбыш менен башталууга тийиш: **Айнура-Анара-Асан-Нурбек-Керез-Зина** ж.б.

5-көнүгүүдө берилген сүрөттүн алдындагы сөздөрдүн негизинде оозеки чакан текстти түздүртсө болот. М.: «Класста» деген тема боюнча.

(6, 7, 8)-көнүгүүлөр класста оозеки иштелет. Бирок көнүгүүлөрдүн үстүндө иштөө менен, студенттер жактама ат атоочтор , жактама ат атоочтордун жатыш жөндөмөдө жөндөлүшү жөнүндө да маалымат алышы керек.

Жатыш жөндөмөнү түшүндүргөндө 3-жактын таандык мүчөсү **-ы (-и, -у, -ү), -сы (-си, -су, -сү)** жана жалпы таандык **-ныкы(-ники, -нуку, -нүкү)** уланган сөздөр өзгөчөрөөк жөндөлөрүн, б.а., жатыш жөндөмө мүчөсүнүн алдына **н** тыбышы кошулуп, **-нда(нде, -ндо, ндө)** болуп өзгөрөрүн студенттерге сөзсүз түрдө эскерте кетүү зарыл.

(6, 7, 8, 9)-көнүгүүлөрдүн негизинде окуучуларга үйгө тапшырма берилет. Мында алар ар кандай сүйлөмдөрдү түзүп, аларга кайра суроо бере билүүгө көнүгүшү керек. Сурама ат атоочторду катыштыруу менен сүйлөмдөрдү түзүп, кайра аларга жоопторду жаздыруу зарыл. Мында студенттер жөнөкөй гана сүйлөмдөрдү түзүп койбостон, байланыштуу текстти түзсө да болот.

(10, 11; 17)-көнүгүүлөр класста иштелет. Бул көнүгүүлөрдү аткаруу аркылуу студенттер

-суроо-жооп иретинде өзү жөнүндө маалымат бергенге;

-заттарды көптүк санда айтууга;

-оюн формасында заттардын аталышын эсинде тутуп калууга көнүгүшөт.

10-көнүгүү боюнча:»Көнүгүүдөгү суроо-жоопторго таянып, бири-бириңерге суроо бергенге, суроого толук жана кыска жооп бергенге

көнүккүлө«деген тапшырманын тегерегинде аңгемелешүүлөрдү жүргүзүү абзел.

(12, 13, 14, 15, 16)-көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилет. Бул көнүгүүлөрдү окуучулар окуу, жазуу түрүндө аткарышат.

Зат атоочтун көптүк санын өтүүдө 12-көнүгүүдөгү сүрөткө жана (6, 7)-көнүгүүлөргө кайрылып, зат атоочторду көптүк санда айттырса болот.

Кошумча материалдар

Квиз: Төмөнкү сөздөрдү кыргызчага которгула: приветствие, здоровье, учеба, работа, друг, пожелания, общежитие, библиотека, столовая, гостиница, аптека, детский сад, поликлиника, город, село, прощание.

Диктант:

Бул менин досум. Аты-Аскар. Аскар кыргыз. Ал Бишкекте жашайт. Ал азыр мектепте. Аскар тогузунчу класста окуйт. Ал жакшы окуйт. Аскарда окуу куралдары бар. Ал азыр класста. Ал отургучта отурат. Бор доскада, гүл терезеде. Кийим илгич бурчта турат. Улук сабакта жок. Ал китепканада отурат. Окуучулар мектепте, студенттер университетте окушат.

Үчүнчү тема

«Кайрылуу. Өтүнүч» темасы 2 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-кайрылууга, өтүнүчкө байланыштуу жаңы сөздөр менен тааныштыруу, кыргыз тилиндеги кайрылуулардын өзгөчөлүктөрү жөнүндө жалпы маалымат берүү;

-сандар, сандардын түзүлүшү жөнүндө кабардар кылуу;

-студенттерди кайрылуу жана өтүнүү иретинде сүйлөөгө үйрөтүү.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: аудиоматериалдар, сүрөттөр, китеп, таблица, карточкалар.

Лексикалык материал: Кайрылуу, өтүнүч, жолдоштор, туугандар, кесиптештер, жердештер, теңтуштар, классташтар, курбулар, курдаштар, конок, аксакал, карындаш, мейман, чоң кыз, жигит, агай, айым, мырза, кош келиниздер, кымбаттуу, ардактуу, көчө, сизге, кулагым сизде, бил-, айтып коюңуз, кечиресиз, кийин, чакырып коюңуз, кечинде, телефон чал-, кир-, жардам бер-, кичи пейилдикке, мүмкүнбү, болобу, жолтл болбо(нуз)чу, кат, оюнчук, көңүл бургула, чогулт-, мени, мага, топ, куурчак, убакыт, жат-, эс ал-, укта-, ойгон-, жуун-, тамактан-, ич-, же-, той-, ал-, күч, бас-, иште-, ойно-, бийле-, ырда-, үлгүр-, өмүр, чурка-, жүгүр-, шаш-, жалкоолук, кач-, жең-, кыйындык, билим, кен.

Грамматикалык материалдар: Өтүнүчтү билдирүүчү **-чы** мүчөсү. Сан атооч. Эсептик сан атооч. Иреттик сан атооч.

Методикалык сунуштар:

Студенттерге (1, 2)-көнүгүүлөрдөгү кайрылуу, өтүнүчтөр угузулгандан кийин, аны окутуу керек. Анан кайрылууга, өтүнүчкө (3-көнүгүү менен бирге) байланыштуу сөздөрдү катыштыруу менен сөздөрдү катыштыруу менен сүйлөшүүлөрдү түздүрүп, ал сүйлөшүүлөрдү ролдордо ойнотсо болот. Сүрөттөрдүн негизинде сюжетти ойлоп чыгарып, оозеки чакан монолог же диалог түздүртүү зарыл.

(4, 6, 8, 9, 10;12)-көнүгүүлөр аудиторияда оозеки иштетилет.(4-көнүгүүдөгү өтүнүчтү билдирүүчү **-чы** мүчөсүн студенттерге таптыртып, ушул көнүгүүнүн негизинде сүйлөм түзүп келүүнү үйгө тапшырма катары да берсе болот.) Бул көнүгүүлөрдө окуучулар сандарды айтууга, жазууга, аларды өз кептеринде колдонуп, сүйлөмдөрдү түзүүгө үйрөнүшөт.

8-көнүгүүдөгү тексттин негизинде «Сабакта» деген темада студенттерге чакан текст түздүртсө болот.

10-көнүгүүдө студенттерге үлгүдөгүдөй кылып сүйлөмдөрдү түздүртүү сунуш кылынат.

Үлгү: **Кайыпов С.** Совет көчөсүндөгү 294-үйдө жашайт. Анын телефон номери- 27-04-80.

(5; 7; 11; 13; 16;)-көнүгүүлөрүн үйгө тапшырма катары берүү сунуш кылынат. Бул көнүгүүлөрдү аткарууда студенттер өтүлгөн материалды кайталоо менен бирге туура жазууга, туура сүйлөөгө жана ой жүгүртүүгө көнүгүшөт.

(14, 15)-көнүгүүлөрдү сабактардын кырдаалына карай иштетсе болот.

16- көнүгүүдөгү макал-ылакаптарга окуучулар орус эквиваленттерин табышат.

Кошумча материалдар:

Квиз: 1. Добро пожаловать, уважаемые гости. 2. Дорогие коллеги, соблюдайте тишину. 3. Уважаемые дамы и господа, займите свои места. 4. Скажите пожалуйста, где находится №5 школа. 5. Дочка, собери игрушки, пожалуйста. 6. Внимание! Слово сейчас предоставляется нашему аксакалу, Жакыпбаеву Токтобеку Жакыпбаевичу. 7. Извините, вы не подскажете, где находится гостиница «Достук». 8. Покажите мне, пожалуйста, новые часы. 9. Пожалуйста, позвони вечером. 10. Здравствуйте, позвоните, пожалуйста, к телефону Бакытбека.

Диктант.

Сөздүк диктант: мейман, ардактуу, кош келиңиздер, жердештер, туугандар, кесиптештер, берчи, айтчы, сураңызчы, көрсөтүнүзчү, он алтынчы, элүү сегизинчи, жүзүнчү, кичи пейилдикке, айтып койсоңуз, жардам бери **изчи**, урматтуу, айым, мырзы.

Төртүнчү тема

«Жолугушуу. Таанышуу» темасы 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-таанышуу, тааныштыруу, жолугушууга байланыштуу айтылчу жаңы сөздөрдү, сөз айкаштарын окуучуларга үйрөтүү;

-жактама ат атоочту кайталоо менен бирге кыргыз тилинде сүйлөм түзүлүшүнүн өзгөчөлүгүн, жөнөкөй учур чак менен жөнөкөй келер чактын түзүлүшүндөгү айырмачылыктарын студенттерге түшүндүрүү;

-студенттерди өзүн өзү тааныштырууга, жанындагы адамды, өзүнүн таанышын бөлөктөргө тааныштырып сүйлөөгө машыктыруу.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: аудиоматериалдар, сүрөттөр, китеп, таблица, карточкалар.

Лексикалык материалдар: Таанышуу, жолугушуу, кесип, кубанычтуумун, үйлөн-, турмушка чык-, келинчек, жолдош, өзүм, өзүн, азырынча, уул, ынтымак, даярда-, бер-, чакыр-, кел-, бар-, тиз-, сура-, ач-, жап-, көр-, кой-, тап-, бүт-, даярда-, ката-, белгиле-, сатып ал-, жыйна-, ширетүүчү, эмес, киши, адам, анын, кичи район, көрүшүү, көрүшпөө, жаңылык, балалуу, турмуш куруу, жарым жыл, жогорку окуу жайы, илимдер академиясы, ата-эне, салам айт, тааныштырып коёюн, сабак берем, үй-бүлө, жашайм, көчө, турам, айыл, кыштак, эс алышат, ак, жык-жыйма, көңүлгө төп, кесип, жогорку.

Грамматикалык материал: Этиштин келер чагы. Жөнөкөй учур чак. Жөнөкөй келер чак. Сүйлөм.

Методикалык сунуштар:

1-көнүгүү окуучуларга уктурулгандан кийин, аны окутуу иши жүргүзүлөт. Андан кийин бул көнүгүүнүн негизинде бири-бири менен сүйлөшүп, танышууну оюн формасында өткөрсө болот. Мындан тышкары, студенттерге бул сүйлөшүүнү улантуу сунуш кылынат.

2-көнүгүүдө студент өзүн өзү жана өзүнүн жанындагы адамдарды бөлөктөргө тааныштырууга көнүгүшөт. Бул көнүгүүнү да оюн формасында өткөрүү максатка ылайык.

3-көнүгүүнү толуктап, өзү жөнүндө кыскача оозеки айтып беришет.

(4, 5, 6)-көнүгүүлөр класста иштетилип, аудиоматериал катары уктурулуп, окутуп, котортуу иши жүргүзүлөт. Ошону менен катар эле (5, 6)-

көнүгүүнү үйгө тапшырма катары берсе да болот. Окуучулар бул эки көнүгүүгө таянуу менен, андагы сөздөрдү пайдаланып, өзү жана өзүнүн бир туугандарынын үй-бүлөсү жөнүндө тексттерди түзүп, аларды оозеки айтып бере алышат. 6-көнүгүүдөгү текстти суроо-жооп иретинде бышыктоо зарыл.

7-көнүгүү үйгө тапшырма катары берилет.

(8, 9, 10, 11, 12;14)-көнүгүүлөр класста иштетүү үчүн сунуш кылынат. Бул көнүгүүлөрдү аткаруу менен студенттер этиштин учур чагынын түзүлүшүн окуп үйрөнүшөт жана жөнөкөй учур чактан да маалымат алышат. Келер чакта жана жөнөкөй учур чакта турган сүйлөмдөрдү түзүү менен, кыргыз тилинде сүйлөм түзүүнүн өзгөчөлүктөрүн үйрөнүшөт. 11-көнүгүүнү аткарган окуучу кыймыл-аракет менен бир көрүнүштү түшүндүрүшү керек. Карап отургандар анын эмне жөнүндө айткысы келгенин таап, анын этиш сөздөрдүн жардамы менен атаганы дурус.

(13; 15, 16, 17, 18)- көнүгүүлөрдү үйгө тапшырма катары берүү сунуш кылынат.

Кошумча материалдар:

Квиз: Знакомство, встреча, профессия, дружба, высшее учебное заведение, передай привет, семья, живу, село, сын, я сам, полгода, преподаю, я рад, новости, жениться, выходить замуж, дружная семья, давать, брать, закрывать, открывать, увидеть, приготовить, рад встрече, рад знакомству.

Диктант:

Менин атым Болот. Мен кыргызмын. Өзүм Кыргызстандын Сокулук районунда туулгам. Азыр Бишкекте жашайм. Мен кыргызча, орусча, англисче сүйлөйм. Кесибим – экономист. Фирмада иштейм. Бул менин классташым. Классташымдын аты – Нурлан. Нурлан кыргызча, орусча, немисче сүйлөйт. Ал өзүнүн ишине, спортко кызыгат.

Бүгүн бизде классташтардын жолугушуусу болот. Жолугушуу №5 мектепте өтөт.

Кош келиңиздер, кымбаттуу классташтар!

Бешинчи тема

«Чакыруу» темасы 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

- чакырууга, кесиптерге байланыштуу жаңы сөздөрдү, сөз айкаштарын, кеп үлгүлөрүн окуучуларга үйрөтүү;

- кыргыз тилиндеги кесип жасоочу мүчөлөр, таандык ат атоочтор жана таандык мүчөлөр, барыш жөндөмөсү жөнүндө студенттерге маалымат берүү. Кыргыз тилинде сөздөрдүн жасалышын, сөз жасоочу мүчөлөрдүн түрлөрүн, орус тилинен кыргыз тилине кирген сөздөрдүн өзүнө мүнөздүү өзгөчөлүктөрүн түшүндүрүү;

- чакырууга байланыштуу кеп үлгүлөрүн өздөштүрүп, эркин сүйлөөгө, өзүнүн, өзүнүн үй-бүлөсүндөгү адамдардын кандай кесипте эмгектенери жөнүндө кыскача айтып берүүгө студенттерди машыктыруу.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: аудиоматериалдар, сүрөттөр, китеп, таблицалар, темага байланыштуу түзүлгөн карточкалар. (Таблица, карточкаларды темага ылайыктап түзүп алуу мугалимдерге сунуш кылынат.)

Лексикалык материал: *чакыруу, аял, коом, кесип, сүрөтчү, пахтачы, малчы, жазуучу, адабиятчы, саанчы, жумушчу, ашпозчу, кароолчу, өтүкчү, тигүүчү, кызматкер, арабакеч, илимпоз, жоокер, өнөрпоз, кечигүү, жөнүндө, чогулуш, маданият, ар түрдүү, илим, маселе, каттоо, конок, эртең, той, эс алуу, жума, мелдеш, жайында, эмгекчи эл, согуш, ишкана, сырттан окуу-, жыйналыш, чогулуш, өндүрүш, менчиктештирүү, маселе, карал-, жарыш сөз, ой.*

Грамматикалык материал: Кесип жасоочу, / **-чы, -кер, -кеч, -кор, -поз** / мүчөлөрү. Таандык ат атоочтор. Таандык мүчөлөр. Барыш жөндөмө. Сөз жасоо. Сөз жасоочу мүчөлөр. Орус тилинен кирген сөздөр.

Методикалык сунуштар:

1-көнүгүү окутуп, котортуу үчүн берилген.

2-көнүгүүдөгү (А, Б, В) материалдар уктурулгандан кийин, текст үстүндө иштөө жүргүзүлөт. Тексттерди окутуп, котортуп, ролдорго бөлүштүртүп ойнотуп иштеткенден кийин, аудиоматериалды бышыктоо катары, кассетадагы сүйлөшүүлөрдү кайрадан уктуруу сунуш кылынат.

Ушул сүйлөшүүлөрдөгү кесипти атаган сөздөрдү студенттерге таптыртып, аларды катыштыруу менен сүйлөмдөрдү түздүртсө болот.

3-көнүгүүнү адегенде мугалим өзү аудиоматериал катары окуп берет, бул учурда студенттер текстке көз жүгүртүп ичинен окуп отурууга тийиш. Мындан кийин ушу эле көнүгүүдөгү текстти окутуп, котортуу иши жүргүзүлөт. Андан соң тексттин аягындагы суроолорго жооп беришет. Мындан тышкары, (1, 2, 3, 4)- көнүгүүлөрдү тапшырмалардын негизинде «Аял жана коом» конференциясынын жүрүшү жөнүндө комментарий даярдап, анын уландысын жазып, оозеки айтып берүү тапшырмасын үйгө берсе болот.

(5; 7)- көнүгүүлөр класста иштетилип, сүйлөмдөр жана суроолорго жооптор түздүрүлөт жана аларды оозеки айтып берүү талап кылынат. Бул көнүгүүлөрдүн үстүндө иштөөдө студенттерден ар бир сөзгө жана ар бир суроого 2-3 сүйлөмдүн тегерегинде өз ара байланышкан толук жооп жазууну талап кылуу зарыл. Мисалы, «ашпозчу» деген сөзгө сүйлөм түзүүдө «Ашпозчу кайда иштейт? Ал эмне кылат?» деген суроолорго жооп бериши керек: «Ашпозчу ашканада иштейт. Ал тамак жасайт» ж.б. Ушул эле нукта 7-көнүгүүдөгү суроолорго жооп берүүнү улантуу жөн.

(6; 8)- көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилип, кайра аудиторияда иштетилет.

Мугалим таандык ат атоочторду, таандык мүчөлөрдүн колдонулушун барыш жөндөмөнү түшүндүргөндө өзүнүн кошумча мисалдарынын негизинде студенттерди иштетсе болот.

8- көнүгүүдөгү текстке карата сүйлөшүүлөрдү түздүртүү да максатка ылайыктуу.

(9, 10, 11, 12)- көнүгүүлөрдү аткаруу аркылуу студенттер өз кептеринде таандык мүчөлөр, барыш жөндөмөнүн мүчөлөрү уланып айтылчу сөздөрдү катасыз колдонууга машыгышат. Сунуш кылынган бул көнүгүүлөрдөн сырткары, ушул көнүгүүлөрдүн негизинде таандык мүчө уланган сөздөрдү катыштырып сүйлөмдөрдү түзүп келүүнү үйгө тапшырма катары берсе болот.

(14, 15)- көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилет. Бул көнүгүүлөрдү иштөө менен студенттер ар кандай себептерге байланыштуу жолугушууларга өзүнүн жакындарын чакырууга (кыргыз тилинде) тиешелүү болгон кыргыз сөздөрүн, кеп үлгүлөрүн үйрөнө алышат.

(16, 17)- көнүгүүлөр аудиторияда иштетилет. 16-көнүгүүдө студенттер барыш жөндөмөнүн мүчөлөрүн колдонулушун өздөштүрүшсө, 17- көнүгүүдө оюн формасында кесиптердин аталышын эстөөгө, эсинде тутуп калууга аракеттенишет. 17- көнүгүүнүн өзгөчөлүгү – окуучуларга өздөрүнүн маанайын көтөрүүчү ар кандай кыймыл-аракеттерди жасаттыруу менен, алардын буга байланыштуу лексикаларды да өздөштүрүүсүнө жетишкендикте.

(18, 19)- көнүгүүлөр сабактардын ыңгайына жараша иштетилип, үйгө жаттоого берилет.

Квиз:

1. Мой учебник, твой отец, ваш дом, наша школа, их двор, её платье, ваша профессия, ваш приглашенный билет, приглашение, регистрация, предприятие, собрание, производство, приватизация, проблема, премия, свадьба, новоселье, выставка, художника, состязание.
2. Я пишу письмо твоей сестре.
3. Он жил в доме его брата.
4. –Ты встретился с моим однокурсником?
5. В ваш университет приехали гости из Казахстана.
6. Мы приглашаем вас на день рождения нашего сына.
7. Завтра мы идем в библиотеку.

8. Учитель пригласил нас на родительское собрание.

1 диктант

1997-жылдын 17-декабрында «Аял жана коом» аттуу Аялдардын конференциясы болуп өттү. Конференцияга өлкөбүздүн ар тарабынан делегациялар келишти. Конференциянын жүрүшүндө илимий чогулуштар өтүп, ар кандай маек, дискуссиялар жүргүзүлдү. Ар түрдүү кесип ээлерине сөз берилип, алардын иштериндеги жетишкендиктер, илимий көз караштар, сунуштар жана ой-пикирлери боюнча талкуулар өткөрүлдү. Конференциянын жыйынтыгында аялдардын эмгек акысын жогорулатуу, жумуш күнүнүн убактысын эркектердикине салыштырмалуу 1-1,5 саатка кыскартуу маселеси каралды. Бул маселени жалпы элдик талкууга коюу сунуш кылынды.

2 диктант

Мугалим... Кандай гана ардактуу сөз! Мугалим-кылымдардан бери келе жаткан, эскирбеген кесип. Баарыбыздын ой-тилектерибиз, жетишкен ийгиликтерибиз биринчи кезекте мектеп менен байланыштуу. Элибиздин рухий байлыгы мектеп аркылуу калыпка салынары белгилүү. Мугалимдердин азыркы учурда аткаруучу милдети бир жагынан өтө ардактуу болсо, экинчи жактан ошончолук жооптуу. Себеби, билим берүү, таалим-тарбия жана агартуу тармагын өркүндөтүү ишинде мугалимге өзгөчө милдет тагылган. Андыктан, үрөнүн сээп, жаркын максаттарга үндөгөн мугалимге кандай алкыш айтсак да жарашат.

Алтынчы тема

«Ар бир кесип ардактуу» темасы 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

- кесипке байланыштуу жаңы сөздөр менен тааныштыруу жана аларды өздөштүрүү ;

- кесипти билдирүүчү зат атоочтордун жакталышын үйрөтүү, грамматикалык материалдан маалымат берүү

- студенттерди диалог түзүүгө, текстке суроолорду түзүүгө машыктыруу.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Аудиоматериал, сүрөттөр, таблицалар.

Лексикалык материал: *Эртеден кечке, жанында, кардар, тейлөө, каалоо боюнча, тамак-аш, баа, акча, оорулуу, дары, жараша, ачкыч, убактылуу, укта-, мындан тышкары, түшүндүр-, ар дайым, бирге, жакын, эсеп-кысап, тарых, тарыхый, которул-, жашоо-тиричилик, эмеректер, буюмдар, байланыштуу, бөлөк, сыйлык, кол өнөрчүлөр, мекеме, көрүнүктүү, илимпоз, эмгек сиңирген ишмер, негизинен, байыркы доор, пайдалуу, кен байлыктар, изилдөө, арналган, бүтүргөндөн кийин, жалпы, өмүр, башчысы, жүрөк оору, коомдук, анык, согуш, эсепчи, айыл чарба, мал чарба, улуу, кабарчы, бири-бирине окшошпойт, өзүнчө, коом, ээлеген орду, танда-, бала кез, сезилчү, гана, укукчу, каршы, жашоо, адилетүү, жакшыртуу, максат, себеп, дабагер, дарыгер, ширетүүчү, тигүүчү, жылкычы, кароолчу, талаа, өткөн жыл, былтыр, учкуч, белек, тунгуч, ашык, мергенчи, бакчы, өтүкчү, жагат.*

Грамматикалык материалдар: Кесипти билдирүүчү зат атоочтордун жакталышы. Табыш жөндөмө. Айкын өткөн чак. Жалпы өткөн чак.

Методикалык сунуштар:

(1, 2)- көнүгүүлөр байланыштуу кесипти өстүрүүгө багытталган. Биринчи көнүгүүдөгү чакан тексттерди окуттуруп, мазмунун кайрадан айттыруу керек. Бул тексттерди андан ары улантып айттыруу да максатка ылайыктуу. Мындан тышкары, буларга окшогон тексттерди түздүртүү да сунуш кылынат.

2-көнүгүүдө окуучулар суроолорго жооп берип, өздөрү билген дагы башка кесиптерди атап, бул кесиптердин ээлери кандай жумуш аткаарарын айтып беришет.

4-көнүгүү жазуу жүзүндө иштетилет. Студенттер этиштин келер чагын эске салып, сүйлөмдөрдү толукташат.

5-көнүгүүдөгү сүйлөшүүнү өздөштүрүү үчүн аны окуп, түшүнүп, ролдордо окуп беришет. Ушул даяр диалогду өзгөртүп, кесиптерди алмаштырып, кайрадан сүйлөшүүнү түзүү сунуш кылынат. Сөздүктөгү айрым сөздөр менен сүйлөмдөрдү түздүртсө болот.

(6, 7)- көнүгүүлөр оозеки аткарылат.

7-көнүгүүнү аткарууда студенттер суроо-жооп жүзүндө ой бөлүшөт. Ошондой эле мында оюн колдонсо да болот. Мисалы, бир студент кесип тандап жатат. Калган студенттер – түрдүү кесиптердин ээлери. Ар бири өзүнүн кесибин мактайт. Ортодо турган студент баарын угуп, өзүнө кесип тандап, эмне үчүн аны жактыргандыгын айтып берет.

8 –көнүгүүдө студенттер кат жазганды үйрөнүшөт. Өздөрүнүн келечектеги тандаган кесиби тууралуу бир-бирине кат жазуу сунуш кылынат.

(9, 10, 11)- көнүгүүлөр жаңы теманы («Айкын өткөн чак») өздөштүрүү үчүн киргизилет.

14-көнүгүүдөгү тексттерди окуп, студенттер лингвострановеддик маалыматтарды алышат. Тексттерди окуп, кайрадан оозеки айтып бериши зарыл. Дагы башка белгилүү адамдар жөнүндө, алардын илимге, маданиятка кошкон салымы тууралуу айтып берүүсүн (жазып келүүсүн) студенттерден талап кылса да болот. Тексттерге суроолорду түзүп, бири-биринен сурашат.

(15, 16, 17)- көнүгүүлөрдүн үстүндө иштөөдө студенттер жалпы өткөн чак жөнүндө алган билимин бышыктап, айкын өткөн чак менен жалпы өткөн чактын өз ара айырмачылыгын өздөштүрүүгө тийиш.

(18, 19, 20, 21)- көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилет. Алар оозеки жана жазуу түрүндө аткарылат.

Кошумча материалдар:

Квиз:Профессия,продавец,врач,учитель,покупатель,юрист,обслуживание,
Почетный сотрудник, награда, подарок, известный, исследование,
общественный,выбор,справедливый.

Изложение

ААЛЫ ТОКОМБАЕВ

Кыргызстандын биринчи эл акыны Аалы Токомбаев 1904-жылы
Кемин

Районундагы Кок-Ойрок айылында туулган. Жашынан жетим калып,
коп кыйынчылыктарды башынан өткөргөн.Кичине кезинен окууну эңсеп,
Ташкенттеги Орто Азия университетине окууга кирген.

1924-жылы Кыргызстандын «Эркин-Тоо» деген биринчи газетасына
Токомбаевдин «Октябрдын келген кези» аттуу ыры жарыяланган. Ушул
мезгилден тартып ал кыргыз адабиятындагы бардык жанрда чыгармаларды
жаратып, кийин кыргыз адабиятында биринчи жолу ыр турундогу «Кандуу
жылдар» романын жазган.

А.Токомбаев Кыргызстандын жазуучулардын ичинен биринчи
академик, биринчи Социалисттик Эмгектин Баатыры болгон.

Ал акын гана эмес, прозаик, драматург, публицист, коомдук саясий
ишмер да эле. 1988-жылы дуйнөдөн кайткан.

1 Диктант

ЭЛ КЫЗМАТЫНДА

Генерал-майор Ж.А.Умөталиевдин аты Кыргызстандан сырткары
мамлекеттерге да белгилүү. Ал М.В.Фрунзе атындагы Аскер академиясын
бүтүргөн. Алыскы Чыгышта, Кавказ республикаларында, Орто Азияда

офицер-чалгынчы, оператор болуп кызмат отогон. Республикалар аралык граждандык коргонуунун башчысы болуп иштеген жана олкобуздогу кыйынчылык болгон жерлерде дайыма эл менен бирге жургон. Чернобылдагы атомдук электростанциядагы аварияда Умоталиев Ж.А. жетектеген армия биринчи катарда кызмат кылган. Мында Кавказдын , Орто Азия, Беларуссия, Украина жана Россиянын жоокерлери авариянын оор натыйжасын жоюуга катышкан. Бул оперативдуу топтордун башчысы биздин жердешибиз Ж.А.Умоталиев эле

2 Диктант

АКАДЕМИК К.В.ЯКОВЛЕВДИН КАТЫ

Кымбаттуу балдар! Силердин жазган катыңарды окуганда чын жүрөктөн кубандым. Мен зор ийгиликтерге кантип жетиштим? Ошол жөнүндө силерге айтып берейин. Бала кезимде чоң энем сонун жомокторду айтып берчү, бирок мен угуудан чарчачу эмесмин. Бир куну атам мындай деди: «Сен окуунду улантасыңбы?» Ленинградка окууга кеттим. Өзүмдүн сүйгөн кесибиме ээ болдум. Силер катты алыскы Ысык-Көлдөн жазыпсыңар. Силердин Ала-Тооңор жөнүндө орус окумуштуулары көптөгөн китептерди жазышкан. Силердин араңардан агрономдор, геологдор, врачтар өсүп чыгат. Ошон үчүн окуй бергиле.

ЖЕТИНЧИ ТЕМА

«Үй-булө» темасы 3 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-үй-булө, тууган-туушкандык мамилени билдирген жаңы сөздөр менен тааныштыруу жана турмушта колдоно билүүгө үйрөтүү;

-таандык мүчөлөрдү сөзгө туура улай билүүгө үйрөтүү, илик жөндөмөнүн кызматы менен тааныштыруу;

-монологдук кепте сүйлөөгө үйрөтүү.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Аудиоматериалдар, таблицалар, сүрөттөр.

Лексикалык материалдар: *Орнош-, такта-, төрөл-, маалымат, котормочу, бүт-, кичүү, ата-эне, буйрук, ага, байке, аба, аке, сиңди, карындаш, эже-сиңди, таене, таята, таеже, жээн, небере, чөбөрө, жезде, жеңе, балдыз, куда, кудагый, кенже, келин, күйөө бала, жаш, ысым, аскер, орто, бала-бакча, бөбөк, кайраттуу, сыйла-, акылдуу, жакшы көр-, кичине, той, окшош, сылык, токтоо адам, калган, кудайга шүгүр, ыраазы, кайрымдуу, аяш, мактоо, теңдеше албайт, жан, жарашат, уят, улуудук, кеңеш, билип ал-.*

Грамматикалык материал: Илик жөндөмө. Таандык категориясы.

Методикалык сунуштар:

1-көнүгүүнүн тапшырмасын аткаргандан кийин, жагдайды өзгөртүп, студенттерге өздөрүнүн үй-бүлөсү жөнүндө сүйлөшүүлөрдү түздүртсө болот.

2-көнүгүүдөгү айрым сөздөр менен оозеки же жазуу түрүндө сүйлөмдөрдү түздүртүү сунуш кылынат.

3-көнүгүү студенттердин интеллектуалдык активдүүлүгүн ойготууга багытталат. Тапшырманы аткарып, Эльвира жана Канаттын үй-бүлөлөрү жөнүндө оозеки айтып беришет. Өзүнүн үй-бүлөсүнүн схемасын түзүшөт.

(4, 5)-көнүгүүлөр жаңы теманы өздөштүрүүгө арналган.

Студенттер таандык байланыш, анын берилиши жөнүндө билиши керек. Илик жөндөмөнү 2-көнүгүү менен бышыктаса болот. Мисалы: *Жездемдин ата-энеси бизге куда болушат.*

(6, 7, 8, 9, 10)-кептик көнүгүүлөр студенттердин билгичтигин

калыптандыруу максатын көздөйт. 8-көнүгүүдө берилген айтылыштарды студенттерге жаттаттыруу да максатка ылайык келет.

9-көнүгүүнү аткарууда студенттер түрдүү жагдайларды колдонуп, өздөрүнүн туугандары жөнүндө кат түрүндө текст түзүшөт.

(9; 11, 12, 13)-көнүгүүлөрдү үйгө тапшырма катары берүү сунуш кылынат. (11, 12)-көнүгүүлөрдөгү ырдын жана макал-ылакаптардын маанисин талкуулоо зарыл. Энеи жөнүндө чакан сочинение жаздыртса болот.

Кошумча материалдар:

Квиз: Семья, сведения, родители, старший брат, старшая сестра, младший брат, младшая сестра, сёстры, братья, бабушка, дедушка, дедушка по матери, бабушка по матери, дядя и тётя по матери, внук, правнук, племянник, сноха, зять, свекр, свекровь, возраст, младенец, совет, стыд, старшинство по возрасту, младший, вежливый, спокойный.

Диктант

Гүл берген бала

Күндө ушул жол менен жумушка өтөм. Жолдун боюнда чоң ак там бар. Тамдын артында дөң бар. Жазында бул дөңдө кызгалдактар көп өсөт.

Бир күнү Кушубек кичинекей гүлдестени алып, тез-тез басып үйүн көздөй жөнөдү. Чоң энеси небересин тосуп алды. Небереси ага терген гүлүн сунду. Чоң энеси гүлдү бир жыттады да, небересин бек кучактап өптү.

Карыган курагында кичинекей небереси кой-эчкилерин айдап, эрте туруп, айтканын аткарып, эринчээк, жалкоо тартпай, эмгекчил болуп чоңоюп келатканы кубантып, ага күндө күч-кубат, дем берет. Чоң энесин жашартат деген ушу да.

Сегизинчи тема

«Менин үйүм» темасы 4саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-темага байланыштуу жаңы сөздөр менен тааныштыруу. Үй жаныбарларынын жана жапайы айбанаттардын аттарын үйрөттүү;

-жандоочтор тууралуу маалымат беруу;

-байланыштуу сүйлөшүүлөрдү түзүүгө окуучуларды машыктыруу.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Аудиоматериалдар, сүрөттөр.

Лексикалык материал: Жардын ортосу, кооз, бөлмө, кире бериш, шырдак, көрпөчө, дубал, туш кийиз, бурч, чогуу, мандай, оң жак, сол жак, килем, шып, орто, китеп текче, оюнчук, абдан ыңгайлуу, жанында, астында, артында, ичинде, үстүндө, алдында, четинде, төйнөгүч, жип, оймок, кайчы, ийне, короо, козу, жемиш, жүзүм, үй жаныбарлары, үй канаттуулары, жапайы айбанаттар, уй, музоо, бээ, кулун, кой, эчки, улак, төө, бото, чочко, торопой, эшек, та кай, ит, күчүк, мышык, тоок, короз, өрдөк, каз, күрп, жөжөлөр, балапандар, түлкү, карышкыр, аюу, коён, кашкулак, суур, бачики, бөлтүрүк, мамалак, бөжөк, борсолдой, чөндөлөй, кашка, ой, толкун, хол, тол, дасторкон, керектүү, ат, жай, күл, түш, жүзүм, жете албады, айланасы, тукум, кара, кабар, арзан, тез ара, болжолдуу, шаардын чети, түштүк, алмаштыруу, тамсил, отун, кырдаал.

Грамматикалык материал: Жандоочтор. Омонимдер.

Методикалык сунуштар:

(1,2,3,4,5,6)-көнүгүүлөр окуучулардын оозеки кебин өнүктүрүп, кыргыз тилинде пикир алышууга үйрөтөт.

2-көнүгүүдө окуучулар бир эле сүйлөмгө карата бир нече суроолорду түзүшү мүмкүн.

4-көнүгүү окуучулардын байкоо жөндөмдүүлүгүн өстүрүү менен бирге тез ойлоого калыптандырат. Бир окуучу чыгып, Индиранын үйүн тескерисинче сүрөттөйт.

Мисалы:

-Индиранын үйүнүн экинчи кабатында 5 бөлмө бар: конок үйү, ата-энеси жата турган бөлмө, балдардын бөлмөсү, Индиранын бөлмөсү жана кыргыз бөлмөсү.

-Жок,туура эмес. Экинчи кабатта 4 бөлмө бар. Кыргыз бөлмөсү биринчи кабатта жайгашкан.

7-тапшырма окуучуларды жандоочтор менен тааныштырат.

(7,8,9)-көнүгүүлөрдү аткарыууда окуучулар жандоочторду катыштырып, сүйлөмдөрдү түзүшөт.

(10,11,12)-көнүгүүлөр окуучулардын сөз байлыгын арттырууга негизделген. Окуучулар үй жана жапайы жаныбарлардын аттарын жаттап, алардын айрымдарын катыштыруу менен сүйлөмдөрдү түзүшөт. 12-көнүгүүдө сүрөтчүнүн атайылап кетирген катасын таап, сүрөткө дал келбеген сөздү аташат.

14-көнүгүүдөгү тамсилди кайрадан оозеки айтып берип, өздөрү билген башка тамсилдердин мазмунун кыскача айтып беришет.

(15,16)-көнүгүүлөр кыргыз тилиндеги омонимдерди өздөштүрүү үчүн сунуш кылынат.

14-көнүгүүгө кайрадан кайрылып , тексттеги сөздөрдүн омонимдерин таптырса болот. Ушул эле тапшырманы башка көнүгүүлөрдө колдонуу да максатка ылайыктуу.

(13; 17, 18, 19, 20)-көнүгүүлөр байланыштуу кепти өстүрүүгө багытталат. Бул көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилсе болот.

Квиз: Дом, центр города, пригород, прихожая, комната, угол, слева, справа, напротив, посередине, ковер, стена, потолок, уютная, адрес, мебель, ножницы, булавка, иголка, наперсток. Нитки, двор, фруктовый сад, домашние животные, дикие животные, домашняя птица, басня, корова, лошадь, овца, коза, кошка, собака, лиса, волк,заяц, медведь, курица, петух,индюк, гусь, утка, птенцы.

Диктант

КОМФОРТ ДЕГЕН ЭМНЕ?

Комфорт деген ошол үйдүн ичинде жашаган ар бир адамга түзүлгөн ыңгайлуулук, «Менин үйүм-менин чебим»- деп айтылат. Демек,

үйдүн ичи абдан сарамжалдуу жана көркөм жайгаштырылып, анда жашаган адамдарга ырахат алып келиши керек. Биз убактыбыздын көбүн үйдө өткөргөндүктөн, анын жасалгасына иш тандоо, кесип тандоо өңдүү эле олуттуу көңүл бөлүшүбүз зарыл.

К. Жээнгазиева

ТОГУЗУНЧУ ТЕМА

«Майрамдар. Куттуктоо-каалоолор» темасы 3 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-темага байланыштуу жаны сөздөрдү өз кебинде кеңири колдоно билүүгө, бири-бирин майрамдар менен куттуктоого, каалоо-тилектерди айтууга үйрөтүү. Кыргыз элинин улуттук майрамдары жөнүндө маалымат берүү;

-окуучуларга этиштин нагыз учур чагынын морфологиялык жол менен жасалышын кеңири түшүндүрүү. Көнүгүүлөрдү иштетүү аркылуу окуучуларды татаал этишти кепте туура пайдаланууга машыктыруу. Чыгыш жөндөмөнүн мүчөсүн сөзгө туура улай билүүгө көнүктүрүү;

-окуучуларды китеп менен иштөөгө көнүктүрүү, оозеки пикирлешүү кебин калыптандыруу.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Окуу китеби, кошумча адабияттар, ТСО, көрсөтмө куралдар.

Лексикалык материал: Эмне үчүн, куттуктайм, аракет кылам, белгилейм, жентек тою, буюрса, кече, отуруш, сөзсүз, майрам, өмүр, бекем, каалайм, кубануу, ыраазы болуу, көңүлдүү, кут болсун, ырыс, санаа, бейкуттук, бакыт, таалай, жүз, жүзүндөн күлкү кетпесин, бата, илгери жылсын, кыскача, ката, тынчтык, кайрымдуулук, бабалар, ширелүү, даамдуу, сыйлуу, өнүп калган, улуттук оюндар, боорукердик, достук, биримдүүлүк, токчулук, тилейт, мурас, турмуш, жардам, ар убакта, улгайгандар, улан, ай,

күн, талаа, нур, эл, жер, иштей бил, сакта, байлык, жыгылбасын, жолу шыдыр болсун, кадыр-барктуу, кырсык, кошуналар, таарын, элдеш, кечирим сура, аластоо, ала, туша, чогул, байге, кес, ниет, аялдама.

Грамматикалык материал: Этиштин нагыз учур чагы. Чыгыш жөндөмө.

Методикалык сунуштар:

(1,2,3,4)-коммуникативдүү көнүгүүлөр окуучулардын алган билимин машыктыруу максатын көздөйт.

1-көнүгүүдө окуучулар сүйлөшүүнү угушат жана которушат. Сүйлөшүүнү андан ары өздөрү улантышат. Өздөрү ага окшош диалогдорду түзүшөт.

3-көнүгүүнү аткарууда окуучулар өздөрү билген майрамдарды аташат да, алар жөнүндө кыскача маалымат беришет. Бири-бирине майрамдык куттуктоолорду жазышат.

(5,6,7)-көнүгүүлөр жаңы теманы («Этиштин нагыз учур чагы») бышыктоо үчүн берилет.

Учур чакты колдонуп, өздөрү ушул учурда эмне кылып жаткандыгын айтып беришет.

Мисалы: Кerez дептерге сүйлөмдөрдү **жазып жатат.**

Нурбек мугалимди **угуп отурат. Ж.б.**

8, 9, 10, 11)-көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилсе болот. 11-көнүгүүнү аткарыууда окуучулар темга байланыштуу этиш сөзү келер чакта турган бир нече сүйлөмдөрдү түзүшөт.

(12;14)-тапшырмаларда окуучулар Ноорuz майрамы жөнүндө маалымат алышат.

14-көнүгүүдөгү суроолорго жооп бергенден кийин , диалогдон монологду бөлүп алып, аны оозеки айтып берүү окуучулардан талап кылынат.

(15,16,17,18,20)-көнүгүүлөр жөндөмөлөрдү кайталоо жана бышыктоо үчүн берилет.

18-көнүгүүнү аткарууда окуучулар текст боюнча суроолорду түзүшөт.

Чыгыш жөндөмөнү бышыктоо үчүн окуучулардан бизди курчап турган буюмдар эмнеден жасаларын сураса болот. Бул ыкма аркылуу чыгыш жөндөмөдөгү сөздөрдү күндөлүк кепте туура пайдаланууга көнүгүшөт.

(13;19; 21,22)-көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилет.

Окуучуларга өз элинин улуттук майрамдары тууралуу тексттерди түзүп келүү сунуш кылынат.

Квиз: Праздник, поздравления, пожелания, счастье, мир, благословение, дружба, единство, милосердие, отзывчивость, подаяние, наследие, приз, намерение, жизнь, успех, радостно, быть довольным, уважаемый, сосед, предки, помощь, богатство.

Диктант

ЖАЗ МАЙРАМ

8-март- Аялдардын эл аралык күнү. Адатта, майрам күндөрүндө адамдар бири-бирин куттукташып , жакшылык каалашат, алдына жаңы максат , тилек коюшат.Бул майрам да ошондой үмүт, каалоо, тилектерге бай. Бул убак-жергебизде жаздын алгачкы гүлү байчечекей көз жарып, чыйырчык сайрап, дарактар бүчүр жарып турган чак.Табият да , адамдар да кайрадан жашарыптурган кез. Аялдардын эл аралык майрамынын жаз айында белгилениши да бекеринен эместей көрүнөт. Аял, сулуулук, жаз, майрам-булар бири-бирине кандай жарашып турат.

ОНУНЧУ ТЕМА

«Жыл мезгилдери» темасы 4 саатка ылайыкталган

Теманын негизги талабы

-окуучуларды жыл мезгилдерин сүрөттөөгө үйрөтүү, темага байланыштуу жаңы сөздөр менен тааныштыруу;

-«менен» жандоочун окуучуларга кенири түшүндүрүү жана аны турмушта колдоно билүүгө үйрөтүү;

-окуучулардын ойлоо жөндөмдүүлүгүн өстүрүү, оозеки жана жазуу жүзүндө чакан тексттерди түзүүгө көнүктүрүү.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Окуу китеби, аудиоматериалдар, түстүү иллюстрациялар.

Лексикалык материал: Жыл мезгилдери, жыл, ай, жаз, жай, кыш, күз, жаратылыш, келгин куштар, эгин, эмгек, кайнайт, береке, түс, өң, аба ырайы, кар, жылаңачтанат, жалбырактар, тоңуу, тайгак, сайма, кыроо, жыл башы, ар бир, мүчөл, алмаш, адамдын катары, коркуу, өзгөрүү, аныкта, бактысыздык, майда кырсык, чыгаша, өлүм, кошо, эски кишилер, түлөө, дүйшөмбү, шейшенби, шаршемби, бейшемби, жума, ишемби, жекшемби, шаардын чети, тажрыйба, айдоо, үрөн, көчөттөр, отургузуу, сугаруу, отоо, орок, кетмен, айры, тырмоок, күрөк, чалгы, чака, каз, жөөк, чөп чап, тырма, жыл өткөн сайын, жыл башы, ишен, араа, автобекет, жаңгак жыгачтары, көлөкөлүү, жыпар жыттуу, шаркыратма, керемет, жээк, табият, суктан, көңүлдөрү куунак, кооздо, жамын, ой-тилек, көз караш, сыйкырдуу, сырдуу, сезим, байчечекей, эргүү, сүйүү, кыялдан.

Грамматикалык материал: Кызматчы сөздөр. Жандооч.

Методикалык сунуштар:

(1,2,3,4,5,6,7,8)-көнүгүүлөр окуучулардын оозеки кебин өстүрүүгө негизделген.

1-көнүгүүдөгү текстке карата суроолорду түзүү окуучулардан талап кылынат:

4-көнүгүүнү аткарууда окуучуларга жаңы сөздөрдүн айрымдарын катыштырып сүйлөмдөрдү түздүртсө болот.

8-көнүгүүдө окуучулар адегенде текстти окуп, которушат да, аны 9-көнүгүүдөгү жаңы сөздөрдү катыштыруу менен, андан ары өздөрү улантууга

тийиш.Түзүлгөн тексттин негизинде диалогдорду түзүшү зарыл.Ал диалогдорду ролдорго бөлүштүрүп аткартса болот.

(10,11,12,13)-көнүгүүлөр «менен»жандоочтун кепте туура колдоно билүүнү үйрөтүүгө арналган.Бул сөздү катыштырып,окуучуларга сүйлөмдөрдү түздүртүү да алгылыктуу.

10-көнүгүүнү аткарууда 9-көнүгүүдөгү сүрөттү пайдалануу абзел.Сүйлөмдөрдү орусчага котортуу зарыл.

11-көнүгүүдөгү тапшырманы диалог түрүндө аткарса да болот.

(14,15,16,17,18)-көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилүүгө тийиш.

(16,17,18)-көнүгүүлөрдү аткарууда окуучулар жыл мезгилдерине байланыштуу өздөрү билген макал-ылакаптарды,табышмактарды,жаңылмачтарды,жомокторду жазып келүүгө тийиш.

Квиз: Времена года, зима, весна, лето, осень, месяцы, дни недели, понедельник, вторник, среда, четверг, пятница, суббота, воскресенье, природа, изменение, перелетные птицы, кипит работа, оголяются деревья, оподают листья, гололед, иней, начало года, конец года, сегодня, завтра, вчера, прошлый год, будущий год, пахота, посевной материал, саженцы, сажать, поливать, проплывать, убирать, копать, косить траву, чудо, водопад, душистый, ветер, мировоззрение, волшебный, таинственный, вдохновение, любовь, мечта, покрываться снегом.

Изложение

Куз мезгили

Мына,күз мезгили да келди.Күздүн башталышында аба-ырайы салкын,жагымдуу болот.Жаратылыш бизге күзгү белектерин тартуулайт.Дарактардын жалбырактары кызыл,сары түскө боёлуп,табияттын ажарын ачат.

Бактардан,огороддордон,талаалардан түшүм жыйналып,кампаларга толтурулат.»Жөжөнү күздө санайт» дегендей,ар бир сарпталган эмгектин

натыйжасы аныкталат.Күзүндө канчалык катуу мээнет кылсаң,кышта ошончолук ток жашайсың.

Күз ортосунан тартып күн сууй баштайт.Жаан-чачын да болушу мүмкүн.Жалбырактар жерге түшө баштайт.Бул болсо кыштын жакындап калганын,ага даяр болууну эскертет.

Кандай болгон күндө да,күз мезгили-өзүнчө бир керемет.Жайкы эс алуудан кайткан окуучулардын,студенттердин Билим өлкөсүнө карай сапары башталып,ал андан ары улана берет.

Э.Масаитова

Диктант

Күндүн аттары

Бир айда төрт жума бар,бир жумада жетиден күн бар.Ар бир күндүн өзүнчө аты бар.Биз азыр дүйшөмбүнү биринчи күн деп,шейшембини экинчи күн деп коёбуз.Мындай учурда биз жуманын башталышы дүйшөмбү күн деп эсептейбиз,орус элинин күн эсеби боюнча ой жүгүртөбүз.

Кыргызча күндүн аттары байыркы иран элдеринин күн эсебинен алынган.Алардын эсеби боюнча жуманын башталышы болуп жекшемби эсептелет.

Он биринчи тема

«Жаратылыштын кубулуштары. Аба ырайы» деген тема 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-окуучуларды жаратылыштын кубулуштарына жана аба ырайына байланыштуу сөздөр менен тааныштыруу жана аларды жаттатуу;

-сын атооч жана антонимдер тууралуу маалымат берүү;

-сүйлөөгө машыктырып,өз оюн эркин,так айтып берүүгө көнүктүрүү.

Окуу жана көрсөтмө куралдары:Китеп,аудиоматериал,сүрөттөр.

Лексикалык материал: *Кү, түн, жер, ай, жылдыз, булут, жаан, кар, мөндүр, чагылган, бороон, шамал, ным, нымдуулук, тайгак, тайгалак, бубак, кыроо, жаратылыштын кубулуштары, аба ырайы, жаңылык, күн ачык, ысык, суук, мүмкүн, жылуу, ал-ахыбал, сак-саламат, өрөөн, нөшөрлөнгөн жамгыр, ачуу, даамдуу, жоон, ичке, кыска, тегерек, тоголок, жалпак, бийик, жапыз, калың, жука, караңгы, жарык, тайыз, жыгач, айнек, туздуу, акылдуу, акылсыз, күмүш, алтын, күндүз, эс алуу, мезгил, акыл, күндүн күркүрөөсү, ачка, арал, марал, ала, маалымат, мол, ызгаардуу, четин, четиндин ашы, эмен жыгачы, тобурчак, пияз, кабык, оңой, балчы, бал челек, көзөнөк, кумурска, уюк, заман, намыс, өрөөн, бактар бүрдөйт, мала кызыл, көгүш кызыл, кош айдоо, андан кийин, жайыт, жамгыр, жаан-чачын, кургак.*

Грамматикалык материал: Сын атооч, сын атоочтун түрлөрү жана жасалышы; антонимдер. этиштин шарттуу ыңгайы.

Методикалык сунуштар:

2-көнүгүүдөгү диалогду студенттерге угузаардан мурун 1-көнүгүүнүн сөздөрүн мугалим өзү окуп, балдарга кайталатышы керек. Бул көнүгүүнү аткарууга, сөздөрдү туура которууга сүрөт чоң жардам берет. 1-көнүгүүдөгү жаңы сөздөрдү катыштыруу менен сүйлөмдөрдү түздүртүү керек.

2-көнүгүүнү аткарууда аба ырайын жана жаратылыштын кубулуштардын сүрөттөдө кайсы сын атоочтор пайдаланылганына окуучулардын көңүлүн өзгөчө буруу керек. Муну менен катар сын атоочтун түрлөрү жана жасалышы жөнүндө да түшүндүрүү зарыл.

Диалогдон кийин берилген чакан текстти студенттер окуп, которгондон кийин «Эртеңки күндүн аба ырайы тууралуу» деген темадагы синоникалык маалыматтарды үйдөн жазып келишет.

(3, 4; 7; 10)-көнүгүүлөр жазуу түрүндө аткарылышы керек. (4; 6)-көнүгүүлөрдө сын атоочтордун түрлөрү бышыкталат.

4-көнүгүүнү аткарууда студенттер сын атоочторго антонимдерди тандашат.

6-көнүгүүдө студенттер адегенде сөз айкаштарын, андан кийин аларды катыштырып, сүйлөмдөрдү түзүүгө тийиш.

8-көнүгүүнү түстүү сүрөттөрдү колдонуу менен иштетүү оң.

Мугалим өзүнө жаккан аба ырайын сүрөттөп, анан студенттерге суроо берип, көнүгүүдөгү талапты аткарганы жөн.

9-көнүгүүдөгү текстке карата суроолорду түзүп келүүнү тапшырма катары берүү зарыл.

(11, 12)-көнүгүүлөрдөгү сүйлөмдөрдө шарттуу ыңгайда турган этиштер колдонулат, ошондуктан шарттуу ыңгай жөнүндө грамматикалык маалымат берилүүгө тийиш.

11-көнүгүүдөгү текстти студенттер өздөштүргөндөн кийин, «аба ырайын дагы кантип билсе болот?» деген суроонун айланасында аңгемелешүү уюштурса болот.

13-көнүгүүнү аткаргандан кийин, студенттер климатка байланыштуу кызыктуу маалыматтарды таап, үйдөн жазып келишет.

14-көнүгүүдө студент макал-ылакаптардын орусча вариантын табышы зарыл. Алардын мазмунун түшүндүргөн чакан аңгемелерди түзүү да пайдалуу. Бул иш үйдө аткарылып, аудиторияда текшерилет.

Квиз: Солнце, луна, звезды, земля, небо, облако, туча, дождь, снег, погода, жаркий день, ясное небо, долина, атмосферные осадки, гололед, иней, вихрь, южный ветер.

Вечером неожиданно испортилась погода и пошел сильный дождь. Я не люблю дождливую погоду. Если завтра испортится погода, я не смогу улететь в Москву.

Диктант

Жаратылыштын кубулуштары ар кайсы мезгиле ар кандай болору белгилүү. Асманды кара булуттар каптап, күн кабагын салып бүркөлүп, ачуулангандай болгону жаз жана күз мезгилдеринде көп эле кайталанат. Кара

булуттар уйгу-туйгу болуп, тарс-турс деген добуштар угулуп, жарк-журк этип чагылган ойноп, бадырап мөндүр, нөшөрлөп жаан жааган мезгил - бул жаз. Ал кышты айдап, жер бетин тазалап жууп, өзүнчө кооздой баштайт.

Таза абага, жылуу күнгө айлана жашылдана түшөт. Эмгекчил эл жеңин түрүп, келерки жылы түшүм мол болушу үчүн кызуу эмгектене баштайт. «Иштин башы – илгери, душмандын башы – тышкары» дегендей көп иштердин башы башталат.

Ал эми жай мезгилинде күн ысык болуп, мөмө-жемиштердин, эгиндердин бышышына толук мүмкүнчүлүк түзүлөт. Андан кийин жеңин түрүп күз келет. Ал жаз мезгили эгип, жай мезгили бышырган нерселерди жыйнап алат. Андан соң кыш мезгили келет. Жердин бети ак кар жамынып эс алат.

Он экинчи тема

«Адамдын келбети жана мүнөзү» темасы 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-адамдын мүнөзүн, кыял-жоругун, сырткы келбетин жана курагын билдирген сөздөр менен тааныштыруу;

-сын атоочтун күчөтмө жана басаңдатма даражаларын берүү жана аларды кепте туура пайдаланууга машыктыруу;

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Китеп, аудиоматериал, сүрөттөр.

Лексикалык материал: мүнөз, назик, сымбаттуу, жылдыздуу, сулуу, ак жүздүү, орто бойлуу, каш, келбет, көз, кирпич, мурун, эрин, бет, тери, кара тору, узун, кыска, бойлуу, касиет-сапат, күчтүү, өткүр, коркок, бөлөк, жардам бер-, аракеттен-, ачык кыз, шайыр, тамашакөй, жаш, кары, орто жаш, улгайган, улан, жапалдаш бойлуу, арык, семиз, толук, токтоо, оор басырыктуу, шашма, жеңил, көтөрүмдүү, кичи пейил, кыялы чукул, жөндөмдүү, бат тил табышкан, эмгекчил, ыймандуу, куу, өжөр, ачуулуу,

кекчил, зээндүү, ак көңүл, аракетчил, сырткы келбети, узун бойлуу, мүнөздөмө сары, коюу чачтуу, ак чачтуу, сакалдуу, муруттуу, меңдүү, сылык, орой, чынчыл, жоош, ак ниет, кара ниет, таарынчаак, эринчээк, сезгич, кежир, элпек, сепкилдүү, жайдары, ачык, маңдайы жазы, чап жаак, тегерек беттүү, маңдайы жарык, кабагы салыңкы, ойлуу, чөгүңкү, капалуу, келишимдүү, чырайлуу, татынакай, айырмалан-, шыңга бойлуу, күл-, чымкый, сезилип турат, чечен, курч.

Грамматикалык материал: Сын атоочтун салыштырма, күчөтмө, басаңдатма даражалары.

Методикалык сунуштар:

(1, 2)-көнүгүүлөрдү окуп чыгардын астында студенттер сүрөт менен иштөөгө тийиш. Тактап айтканда, мугалим сүрөткө карата суроолору берүү аркылуу темага тиешелүү сөздөрдү студенттер канчалык денгээлде билерин текшерүү менен катар эле аларды адамдын келбетин жана мүнөзүн сүрөттөөгө байланыштуу сөздөрдү өздөштүрүүгө тартса болот. Андан кийин тексттердин үстүндө иштетүү жөн. Студенттер 2- көнүгүүдөгү адамдын келбетин, мүнөзүн, касиет-сапатын билдирүүчү сөздөр менен таанышкандан кийин, алардын айрымдарын катыштырып, сүйлөм түздүртсө болот. Мындан тышкары, ошол сөздөрдүн негизинде «Апам, эжем, синдим», «Атам. Агам. Иним» деген темада сочинение жаздыруу зарыл, мында студенттерден аларды (М., атасы менен апасын ж.б.) салыштырып жазууну талап кылуу керек.

(3, 4)-көнүгүүлөр жазуу түрүндө аткарылууга тийиш.

5-көнүгүүдө сүрөттөгү адамдардын келбетине мүнөздөмө берүүдөн мурун тиешелүү сын атоочторду доскага жазып, алардын маанисин түшүндүрүү зарыл. Студенттер сүрөт боюнча сын атоочтун даражаларын табышат.

(6, 7, 8, 9, 10, 11)- көнүгүүлөр сын атоочтун даражаларын бышыктоо үчүн берилет. Көрсөтүлгөн көнүгүүлөр жазуу түрүндө аткарылууга тийиш.

(12; 20)- көнүгүүлөр оюндар аудиторияда аткарылат.

12-көнүгүүнү аткарууда студенттер сын атоочтун даражаларын колдонуп, адамды сүрөттөшү керек.

(13; 17)- көнүгүүлөрдү аткарууда мугалим мисал катары көркөм адабияттан адамдын кебете-кешпирин, кылык-жолуктары менен мүнөзүн сүрөттөгөн үзүндүлөрдү окуп берсе болот. Алар өтүлүп жаткан материалды терең өздөштүрүүгө чоң көмөк көрсөтөрү шексиз.

(14; 16)-көнүгүүлөр үй тапшырмага берилет жана алар жазуу түрүндө аткарылууга тийиш.

(15; 21)-көнүгүүлөрдөгү макалдардын орусча варианттарын таап келүү студенттерден талап кылынат.

18-көнүгүүнү аткарууда этика эрежелери тууралуу студенттер менен аңгемелешсе болот.

19-көнүгүү үйгө тапшырма катары берилет. «Абийиринди жашыңдан сакта» деген темада кыска аңгеме жаздыртса болот.

Квиз: Внешность, характер человека, хорошее качество, сложный характер, решительный парень, ленивый мальчик, способные ученики, пожилые люди, вежливые дети, статный, порядочный, привычка.

Изложение

Менин классташым

Мен сегизинчи класстан Бактыгүл менен бирге отуруп калдым. Ал быйыл бизге башка мектептен келген кыз эле. Биздин класстагы кыздардан мага бир башкача көрүндү. Биздин класстагы кыздарга үйүр алып калгандыктанбы же ал чын эле татынакай кызбы-муну так билбейм. Бактыгүлдүн эки өрүп коё берген кундуздай кара чачы, ак жуумал келбети, карагаттай капкара көздөрү, берметтей тизилген тиши, ага өзгөчө бир көрк берип турат. Ал эми күлгөндө карап эле тургуң келип кетет.

Менин атым Кадыр.Шаарда төрөлүп,шаарда чоңойдум. Окууларым жакшы. Экинчи чейректи эң жакшы баалар менен аяктадым. Мен да адептүү жаштардан болгум келет. Бактыгүл мени кандай баалаарын билбейм. Келечекте өз мекенимдин керектүү адамы болсом деп кыялданам,ойлоно берем.

1 диктант

...Бели тутам, бети айдай,
Белгилүү сулуу түгөт ай!
Кара жерге кар тамса,
Карды көр да, этин көр.
Кар үстүнө кан тамса,
Кандан кызыл бетин көр.
Чолпонду көр, сөзүн көр.
Шекерди көр, сөзүн көр!
Токсон түрлүү кубулуп
Келишимдүү бейтаалай
Кер маралдай көрүнүп...

2 диктант

Каныбек алдыртадан чалдар менен кемпирге карады. Бирок эч кимге окшото албады. Кемпирди энеси Ажарга да окшотуп көрдү. Эч окшоштугу жок. Ажар кызыл тору, болук эле жана бети-башында так, көзүндө чечи жок боло турган, анын үстүнө анын жашы быйыл кырк жетиге гана чыкмак.Ошондуктан он жылдын ичинде мынчалык карып, чачтары агарып өзгөрүшү мүмкүн эмес эле.Тиги кийинки келген чалдын нускасы жана белиндеги кисеси Жолойго окшогон менен,анын көрүнүшү дагы Жолойго окшободу. Көздөрү жыртайып, сакалы аппак болгон. Он жыл ичинде Жолойдун мындай чал болору дагы Каныбек үчүн мүмкүн эмес сыяктанды. Бирок кандайдыр бир түшүнүксүз окшоштуктар кемпирди Ажарга, кийинки чалды Жолойго окшотконсуйт.

Он үчүнчү тема

«Менин күнүм» темасы 2 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-темага байланыштуу жаңы сөздөрдү киргизүү, студенттерди убакытты туура айтууга үйрөтүү;

-тилек ыңгай этиштер жөнүндө маалымат берүү;

-диалог, монолог формасында пикирлешүүгө машыктыруу;

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Китеп, сүрөттөр.

Лексикалык материал: Мээнеткеч, эрте, дене тарбиялык көнүгүү, бет, кол, тиш, чейин, кийин, керектүү, машыгуу, кээде, катуу, сааты чырылдайт, уктагым келет, анткени, кеч, уйкум канбады, тургум келген жок, кыйналам, араң-араң, жай, эптеп-септеп, кутул-, кула-, сейилдөө, ойлоп табуучу, тегерек, мунара, буйрук, сейрек, мелдеш, айттча, кошумча, шашпа-, жетишүү, тар, ага карабай, ийрим, илең-салаң.

Грамматикалык материал: Тактоочтор, тактоочтордун түрлөрү жана даражалары, этиштин тилек ыңгайы.

Методикалык сунуштар:

1-көнүгүүнү аткарууда тактоочторду, алардын түрлөрүн студенттерге түшүндүрүү зарыл. Текстте тактоочторду таап, алар менен сүйлөмдөрдү түзүү ишин жүргүзсө болот. Текстке карата суроолорду түздүртүп, окуучулар менен суроо-жооп иретинде иштетүү максатка ылайык.

2-көнүгүү этиштин тилек ыңгайын өздөштүрүү үчүн берилген. Схеманын негизинде мүчөлөрдүн өзгөрүшү боюнча мисалдарды келтирүү керек.

(3; 5, 6)-көнүгүүлөр тактоочторду бышыктоо үчүн берилет. Алар үйдө жазуу түрүндө аткарылууга тийиш. Таблицада берилген айрым тактоочторду катыштыруу менен сүйлөмдөрдү студенттерге түздүртсө болот.

5-көнүгүүнү аткарууда көп чекиттин ордуна келген тактоочторго суроо берип, кандай тактооч экенин аныктап берүүсүн студенттерден талап кылуу зарыл.

(7; 12, 13)-көнүгүүлөрдө макал-ылакаптардын, табышмактардын орусча варианттарын студенттер таап келиши керек.

8-көнүгүүнү үйгө тапшырма катары берсе болот. Студенттер тактоочторду катыштырып, «Менин күнүм» деген тема боюнча чакан аңгеме түзүп келишет.

(9, 10, 11)-көнүгүүлөрдү аткаруу аркылуу студенттер убакытты туура айтууга машыгышат. 11-көнүгүүгө таянып, (9, 10)-көнүгүүгө диалог түздүртсө болот.

14-көнүгүүдөгү текстти өздөштүргөндөн кийин, студенттер текстке карата суроолорду түзүп, кыскача мазмунун айтып бериши зарыл.

15-көнүгүүдө студенттер го бөлүкчөсүн таап, астын сызышат да, бул бөлүкчөнү катыштырып, сүйлөмдөрдү түзүшөт.

Квиз: Рабочий день, выходные дни, свободное время, трудолюбивый, рано, лентяй, еле-еле, медленно, всегда, иногда, вместе, быстро, редкий, изобретатель, стрелки часов, маятник.

Айдар сегодня не пошел на занятия, потому что он проспал. Я очень хочу быть сильным и здоровым, поэтому я всегда по утрам делаю зарядку. Наши занятия всегда заканчиваются в 13 часов 30 минут.

Диктант

Эл казынасынан

1. Ак эмгектин наны таттуу, жалкоонун жаны таттуу. 2. Билимсиз бирди көрсө, билимдүү миңди көрөт. 3. Акылдуу бала элпек, акылсыз бала тентек. 4. Эрте жатып, кеч турган – эринчээктин белгиси. 5. Жалкоонун шылтоосу жанында. 6. Бекер жатканча, бекер иште. 7. Жаш кезде берсин мээнетти, карыганда берсин дөөлөттү. 8. Эл дөөлөтү – эмгек, эмгек баарын

жеңмек. 9. Жакшы уул элине баш болот, жаман уул элине кас болот. 10. Жаш улук эмес, акыл улук. 11. Билимдүүнүн сөзү өткүр, мергенчинин көзү өткүр.

Он төртүнчү тема

«Окуу» темасы 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-окуучуларды окууга байланыштуу жаңы сөздөр менен тааныштыруу жана аларды өз кебинде кеңири пайдаланууга көнүктүрүү;

-аныктама, тангыч, белгисиз ат атоочтор менен тааныштыруу. Көнүгүүлөрдү иштетүү аркылуу студенттердин алган билимин тереңдетүү;

-оозеки жана жазуу жүзүндөгү чакан тексттерди түзүүгө машыктыруу;

Окуу жана көрсөтмө куралдар: Аудиоматериал, сүрөттөр, китеп.

Лексикалык материал: Тапшыр-, табигый, ылайыктуу, улут, өкүл, аракетчил, сыйлоо, кышкы, сыноо, азамат, куттуктайм, бир эле, өлкө, түзүлгөн, жогорку окуу жай, эл аралык, алдыңкы, көз караш, даярдап чыгарат, таалим-тарбия иштери, жүргүзөт, азыркы уррчурда, илим изилдөө, күзгү, чырак, бакыт, билим, кызмат, кызаруу, шыбыр, жан, жайдары, ачык, жаш муун, ар дайым, байлык, илим, кудук, карылык.

Грамматикалык материал: Ат атоочтор жана алардын түрлөрү.

Методикалык сунуштар:

1-көнүгүүдөгү диалогду окуп, окуучулар Жыпаргүл жана Рахат жөнүндө кыскача айтып беришет. Бул диалогдун негизинде аларды өз ара сүйлөштүрсө болот.

2, 3-көнүгүүлөр аудиторияда оозеки түрүндө өткөрүлөт.

4-көнүгүүнү оозеки аткарып, ал эми суроолоруна (5) жазуу жүзүндө жооп берүүлөрү керек.

6-көнүгүүнү аткарууда студенттерге өздөрү билген башка жогоку окуу жайлары тууралуу тексттерди таптыртып, алардан бул тексттерди оозеки айтып берүүнү талап кылса болот.

(7;9;11;18)-көнүгүүлөр аудиторияда оозеки түрүндө аткарылат.68-беттеги таблицаны 7-көнүгүүдөгү сүрөттөр аркылуу түшүндүрүү зарыл.

9-көнүгүүдө белгиленбей калган сөздөр: *балдар, студенттер, окуучулар, жумушчулар, адамдар, мугалимдер*. Буларды таандык, тангыч, аныктама, белгисиз ат атоочтор менен алмаштыруу студенттерден талап кылынат.

(8; 10; 12)-көнүгүүлөрдү студенттер жазуу түрүндө үйдө аткарышат. Бул көнүгүүлөр ат атоочторду бышыктоо үчүн берилет.

(13, 14, 15, 16)-көнүгүүлөрдүн негизинде аңгемелешүү жана талкуу ишин жүргүзсө болот.

17-көнүгүүдөгү жаңылмачты жаттап, окууга байланыштуу башка жаңылмачтарды таап келүү тапшырма катары берилүүгө тийиш.

Квиз: Учеба, знания, научные исследование, экзамен, специалисты, все, никто, никогда, несколько, решать задачу, слушать преподавателя, записывать в тетрадь, учить новые слова, мечтать. Ученье-свет, а неученье-тьма. Кто много читает, тот много знает. Учиться никогда не поздно. Век живи-век учись.

1 диктант

Окуу мага бакыт берет, билемин

Терең билим алуунун гана негизинде XXI кылымдын кадрлары боло аларыбызга көзүм жетет. Азыр борбор шаарыбыздагы жогорку окуу жайларынын түрлөрүн ким билбейт. Мындай окуу жайлары Кыргызстандын булуң-бурчтарынын бардык жеринде ачылды. Талыкпай окуп, каалаган окуу

жайыңа өтүп кетсең, бир кесиптин ээси болосуң. Билимсиз биз дүйнөгө алдыңкы өлкөлөргө эч качан теңеле албайбыз.

Окууну бүтүп алып, ар түрдүү кесипте иштеп жаткан агайларга, эжейлерге суктанамын. Буюрса, бир нече айдан кийин мен да студент боломун. Өлкөбүздүн алдыңкы өлкөлөрдүн катарына кошулушуна мен да өз эмгегимди жумшасам дейм. Бир нерсени максат кылып койсом, аягына чыкмайынча тынч алалбайм. Окууга өтүү жөнүндөгү максатым ишке ашмайынча, күнү-түнү талыкпасан окушум керек. «Билимдүүнүн түнү-күн, билимсиздин күнү-түн» деген макал элде бар эмеспи. Муну эч ким тана албайт. Ошондуктан окуу гана мага бакыт берет, билемин.

2 диктант

Билим күнү

Тогуздун айынын бири-билим күнү. Ал-бардык окуучулар үчүн зор кубанычтын, сагынычтын майрамы.

Бул күнүн ар жылы майрамдык маанайда тосуп алуу өлкөбүздүн бардык эмгекчилери үчүн адатка айланып калган. Анткени өлкөбүздүн жаркын келечеги-мына ушул жаш муундардын эртеңи – алардын алган таалим-тарбиясына, билимине байланыштуу. Алар эртең эле биздин оорубузду колдон, жеңилибизди жерден алган эр – азаматтардан болушуп, эл чарбасынын ар кыл тармактарында иштеп калышат. Ал эми алардын ар кимисинин өз жөндөмүнө, билимине, табигый шыгына жараша турмушка туура жол тандап, коомубуздун татыктуу адамдарынан болуп тарбияланышы кайсы гана адамды кубантпасын.

Он бешинчи тема

«Китепканада» темасы 6 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-студенттерди кыргыз тилинде пикирлешүүгө жана монологдук кепке машыктыруу,лингвострановеддик маалыматтарды берүү. Тексттердин үстүндө иштетүү менен,студенттердин билим маданиятын байытуу;

-модалдык сөздөрдү түшүндүрүү, аларды турмушта колдоно билүүгө көнүктүрүү;

-оозеки пикирлешүү кебин калыптандыруу.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Аудиоматериал, окуу китеби,түстүү иллюстрациялар ж.б.

Лексикалык материал: Менимче, тагдыр, сүрөттөлөт, эми, таап берейин, уюшулган, ишке кирген, салынган, которулду,зор байлык, маани, талап, ылайык келген, сыймык, окурмандар, китепканачы, тейлөө,сейрек, кездеш-, зор, таасир, кызыктырат, бизге жеткен,түрмөк,заман, пайда болгон, кол жазма,басма, жыйнак, доор, сап, оюм-чийим, кылым, үлгү, жоголуп кеткен, таш, эстелик, оозеки чыгарма, өзөн,ант,эр, алакандай, байыркы ,мүрзө,чечмелеген, акын, айбанат, кулк-мүнөз,адат, окуя, калаа, акылман, акын, дастан, ата-бабалар, таалим-тарбия, пайда.

Грамматикалык материал:Модалдык сөздөр.

Методикалык сунуштар:

(1, 2)-тапшырмалар жаңы темага киришүү көнүгүүлөрү болуп эсептелинет.

1-көнүгүүдөгү диалогду студенттер андан ары өздөрү улантышы керек.

2-көнүгүүдөгү сүрөттөр эмнелер жөнүндө баяндарын айтып, өздөрү билген китепканалары тууралуу сүйлөп беришет.

(3,4)- көнүгүүдөгү модалдык сөздөрдү бышыктоо үчүн берилген.

3-көнүгүүнү аткарууда окуучулар диалогдон монологду түзүшөт. Модалдык сөздөрдү катыштырып, бир нече сүйлөмдөрдү түздүртсө болот.

5-көнүгүүүнү аткарууда студенттер суроолорго жооп берип, текстти кайрадан оозеки айтып беришет.

6- көнүгүүдө студенттер модалдык сөздөрдү да катыштырып, сүйлөмдөрдү түзүшсө болот.

8- көнүгүүүнү аткарууда студенттердин байкоо жөндөмдүүлүгүн өстүрүү үчүн оюндун колдонулушу максатка ылайык. Мисалы, бир окуучу тексттеги маалыматтарды ката айтат, калгандары аны оңдошот.

11- көнүгүүдөгү ырды студенттер обонго салып ырдатырса болот.

12- көнүгүүүнү аткаргандан кийин студенттерге өз улутунун жазуусу качан пайда болгондугу тууралуу маалыматтарды таап, алар боюнча кыргызча кыскача текст түзүп келүү же рефераттарды жазуу тапшырылат.

(13,14,15,16)- көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилет.

14- көнүгүүүнү аткарууда студенттер темага байланыштуу макал-ылакаптарды таап, жаттап келишет.

16- көнүгүүдөгү Жусуп Баласагындын ыр саптарын которуу үчүн орус тилиндеги даяр котормону пайдалануу зарыл.

Квиз: Книга, библиотека, описание, рассказ, судьба, столкновение, книгохранилище, читатели, огромное богатство, содержание, редкие книги, рукопись, рулон, издание, собрание, сочинений, строка, графика, памятник, устное творчество, древний, век, поэма, воспитание, польза.

Диктант

Китепканада

Биздин мектептин китепканасы экинчи кабатта жайгашкан. Китепкананын окуу залынан студенттер эч качан үзүлбөйт. Текчеде окуу китептери өзүнчө, жомок китептери өзүнчө шурудай тизилет. Китепкананын ичи таптаза, жарык жана жылуу. Мээримдүү, сылык, маданияттуу Лидия Михайлованы бардык балдар сүйүшөт, сыйлашат. Албетте, сылык,

маданияттуу мындай тейлөөдөн кийин окурмандарыбыз китепканадан үзүлбөйт.

Мага Чыңгыз Айтматовдун «Жамийла» деген китеби керек эле. Бул китепти мен бүгүн толук окуп чыгууга тийишмин. Чындыгында, бул чыгарманы мурда үзүндүсүн гана окуганмын. Эртең кыргыз тили сабагында бул китеп боюнча талкуу болот.

-Саламатсызбы, Лидия Михайловна!

-Саламатчылык.

-Мага Чыңгыз Айтматовдун «Жамийла» деген чыгармасы керек эле.

-Албетте, бул чыгарма бар. Азыр эле сенин курбуң өткөрүп кетти. Көрсө, менин курбум Индира да алыптыр. Саягы, кечээ алса керек.

-Брахмат сизге, Лидия Михайловна. Жакшы калыңыз.

Ф.Токтобаева

III ТЕСТ

(11-15- ТЕМАЛАР БОЮНЧА)

***ТЕКСТТИ ОКУП, АНЫН АЛДЫНДАГЫ ТАПШЫРМАЛАРДЫ
АТКАРГЫЛА***

ЖЫЛ МЕЗГИЛДЕРИ

Жай мезгилдери көбүнчө эс аламын. Мен Арсланбапта эс алганды жакшы көрөм. Арсланбап Кыргызстандын түштүгүндө орун алган. Анда бийик-бийик жаңгак жыгачтары өсөт. Тоосунда эки шаркыратма агып турат. Жайында бул жерге келип эс алууга аракет кылам...

Күз мага абдан жагат. Күн анча ысыбай, салкын тартат. Анан күзгү жел беттен сылап турса, а сен болсо табият жөнүндө ойлонуп, асмандын, жердин, жаратылыштын сулуулугуна суктанып, бак-дарактардын арасында эс алып жүрсөң кандай сонун!...

Кыш мезгили табиятты кооздойт. Тоолордун баары ак кар жамынат. Карагайлар гана жашыл бойдон калат.

Жазында жаратылыш ойгонот, аны менен бирге адамдардын сезими да ойгонот. Кыргызстандын Фергана өрөөнүндө февраль айларында эле бактар бүрдөй баштайт.

Он алтынчы тема

«Почтада» темасы 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

- Студенттерди темага байланыштуу жаңы сөздөрдү өз кебинде кеңири колдонууга үйрөтүү;
- Байламталарды кепте туура пайдаланууга машыктыруу;
- Диалог түрүндө сүйлөшүүгө, монологдук кепте өз оюнэркин айтууга көнүктүрүү.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Окуу китеби, түстүү иллюстративдик материалдар, аудиозаметкалар, көрсөтмө куралдар.

Лексикалык материал: *Кат, салмак, баала, жиберүүчү, алуучу, толтур, кол кой, жергиликтүү почта, жөнөкөй, шашылыш телеграмма, космос учуулары, каражат, шарттуу, ойлоп чыгар, табылга, зымсыз, механикалаштыруу, автоматташтыруу, аманат, жыштык, кабар, ток,*

энчиси, почтосу, техникалык жабдуулар, ачык кат, узак, пайда бол, саясий, кабар, токтом.

Грамматикалык материал: Байламталар.

Методикалык сунуштар:

(1,2,3,4,5) - коммуникативдүү көнүүлөрү оозеки сүйлөө кебине машыктыруу максатын көздөйт.

1-көнүгүүдөгү даяр диалогду пайдаланып, анын башка формасын түзүүнү студенттерден талап кылса болот. Мисалы, диалогдон монолог түзүү.

2- көнүгүүнү иштеткенден кийин студенттерге: «Белгилүү Простоквашино» мультфильминдеги почточу Печкинди сүрөттөп, анын жоруктарын айтып бергиле деген тапшырма берилет.

3- көнүгүүнү аткарууда студенттер түрлүү кырдаал-жагдайларды пайдаланып, кыскача кат жана анын негизинде телеграмманын текстин жазышат да, аларды окуп беришкенден кийин экөөнүн айырмачылыгын белгилешет. Мисалга, мындай бир кырдаалды алсак болот: Жакында той болмокчу. Студент бул той тууралуу туугандарына кат жазат жана телеграмманын тексттерин түзөт. Экөөнү тең окуп берген соң, алардын өз ара айырмачылыгына токтолот.

4- көнүгүүдөгү суроого жооп берүү менен бирге студенттер посылка аркылуу эмнелерди жиберсе болорун же болбосун түшүндүрүшөт. Ошондой эле бул көнүгүүдөгү айтымдарды пайдаланып, диалог түзүп келүүнү тапшырма катары берсе да болот.

7- көнүгүүдөгү тексттерди окугандан кийин, темага байланыштуу дүйнөдө болгон кызыктуу окуялар жөнүндө тексттерди жазып келүү студенттерден талап кылынат.

(8-9) -көнүгүүлөр байламталарды бышыктоо үчүн берилет.

10- көнүгүүдөгү текстке карата студенттер суроолорду түзүп, суроо-жооп иретинде өз ара аңгемелешет.

(11,12) - көнүгүүлөр аудиторияда иштетилет.

(13,14,15,16) - көнүгүүлөрдү үйгө тапшырма катары берүү максатка ылайыктуу.

Квиз: Письмо, ценное письмо, заполнение бланка, вес, цена, отправитель, денежный перевод, обычная телеграмма, срочная телеграмма, быстрая доставка, техническое оснащение, открытка, почтовый ящик, средства связи, условные знаки, изобретение, государственный, частный, постановление, правительство, политический.

Диктант

ЭЧ ОЙЛОГОН ЭМЕСМИН

Мен газета аркылуу Оксана менен таанышып калдым. Ал газетага өзүнүн жалгыздыгы, дос издегендиги жөнүндө жазган экен. Оксана Москва шаарында жашайт. Биздин арабыздын алыстыгына карабай, мен ага кат жазууну жана аны менен достошууну чечтим. Өзүм жөнүндө кат жазып, почта аркылуу Оксанага кат жибердим. Катты жөнөтүп коюп, чыдамсыздык менен жообун күтүп жаттым.

Күндөрдүн биринде почтага кирсем, мага почточу кат сунду. Катты көрүп, аябай кубандым. Аны ачсам, Оксана ден соолугумду, окууларымды сурап, өзүн эмнелер кызыктырары, окуулары жөнүндө айтып, телефон номерин жазып жиберген экен. Ошондой эле сүрөтүн да кошо салып ийиптир.

Ошондон бери Оксана менен кат, телефон аркылуу байланышып турам. Андан дайыма чыдамсыздык менен кат күтөм, барды кички сырымды аны менен бөлүшкүм келет.

Бир күнү, адаттагыдай эле, кат келди бекен деп почтага кайрылсам, почточу мага посылка бар экендигин айтты. Бланка толтурган соң, ал мага посылканы берди. Анда Оксана кат менен бирге абдан кызыктуу китептерди да жөнөтүптүр. Аларды көрүп, аябай кубандым. Эртеси эле Орто Азияда

өскөн мейиз, жаңгак, мисте мөмө-жемиштерин алып, кат жазып, ага да посылка жибердим.

Почта аркылуу жакын дос, сырдаш табамын деп эч ойлогон эмесмин.

Д.Мурашева

ОН ЖЕТИНЧИ ТЕМА

«Дүкөндө» темасы 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

-темага байланыштуу жаңы сөздөрдү турмушта колдоно билүүгө үйрөтүү;

-студенттерге кош сөздөрдү кенири түшүндүрүү жана аларды өз кебинде колдоно алуу ыктарын үйрөтүү. Сын атоочтор жөнүндөгү алган билимдерин жалпылоо, тереңдетүү;

- ар түрдүү кырдаал-жагдайлардын негизинде суроо-жооп, монолог жүзүндө пикирлешүүгө машыктыруу.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Окуу китеби, аудиоматериалдар, түстүү иллюстрациялар, таблицалар.

Лексикалык материал: *Дүкөн, азык-түлүк, бул тегеректе, дем алуу маалы, алып кел-, тартып бер-, узат-, аңгемелештирүү, ыкма, сый, талап, тажрыйба, тажрыйбалуу, сылык-сынаа, ылайыктуу, баш кийим, булгаары, идиш-аяк, кашык, бычак, кылдаттык, тактык, заңкайган, керектөөчү, кийим-кече, кенен – кесир, канаганаттандыруу, курак, түйшүк сарптоо, тиктиргенге ылайыктуу, кездеме, чыт, баркыт, чийбаркыт, шайы, жибек, чакмактуу, сызыктуу, чак, тар, узундук, жазы, ичке, жака, топчу, жарашыктуу, кийим, жарашпайт, жарашат, каскан, депкир, табак, элек, кесе, чыны, чара, күбө, күйүп-бышпа-.*

Грамматикалык материал: *Кош сөздөр.*

Методикалык сунуштар:

(1,2) -көнүгүүлөрдөгү даяр диалогду окуп-түшүнүп жана жаңы сөздөрдү өздөштүрүп, алардын негизинде өздөрү барып жүргөн азык-түлүк дүкөнүн сүрөттөп, оозеки айтып берүүнү студенттерден талап кылуу зарыл.

3-көнүгүүдөгү тапшырманы 2-3 студентке диалог түрүндө түздүртүп, анан ролдорго бөлүштүрүп ойнотуу абзел. Муну менен катар студенттер түзүлгөн диалогдорду монологго айландырып айтып берише да болот.

4- көнүгүү студенттердин байкоо жөндөмдүүлүгүн өстүрүү үчүн берилет.

5- көнүгүү да студенттер диалогдон монологду бөлүп алып, аны кайрадан оозеки айтып беришет.

6- көнүгүү студенттерден чыгармачылык ишмердүүлүктү талап кылат. Бул көнүгүү студенттин кебин өстүрүү үчүн абдан маанилүү. Сатуучу менен кардардын ортосундагы мамилени, талаш-тартышты (дискуссия) чагылдырып, студенттер өз ара маектешсе да болот.

(7,8,9;19;21) - көнүгүүлөр сын атоочторду кайталоого багытталат.

10- көнүгүүнү аткаруу менен студенттер Апендинин өздөрү билген жоруктарын айтып беришет.

(11,12,13,14) - көнүгүүлөр үйгө тапшырма тапшырма катары берилет.

15- көнүгүүдөгү 3 диалогду бириктирип, соода-сатык дүкөнү тууралуу бир жалпы текст түздүрүү сунуш кылынат. Тексттеги кош сөздөрдү белгилешет.

(16,17;20) - көнүгүүлөрдү иштетүү аркылуу кош сөздөр бышыкталат.

(22,23,24,25) – көнүгүүлөр студенттердин кебин өстүрүүгө багытталган.

(25,26,27,28,29) - көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилсе болот.

25- көнүгүүдөгү түзүлгөн сүйлөшүүлөрдү ролдорго бөлүп аткартуу жөн. Жаңы сөздөрдү жаттаттырып, алардын айрымдарын катыштыруу менен сүйлөмдөрдү түздүрүү сунуш кылынат.

Квиз: Продовольственный магазин, промтоварный магазин, торговый дом, отдел обуви, отдел женской одежды, отдел головных уборов, отдел хозяйственных товаров, одежда, посуда, ткань, ситец, вельвет, атлас, шелк, шерстяной, в клетку, в полоску, яркий, темный, однотонный, половник, шумовка, сито, скалка, духи, пудра, крем, кожаный, рукав, воротник, пуговица, карман, продукты, хлебные изделия, молочные продукты, мясо, рыба, яйца, копченая, соленая, растительное масло, бараний жир, мука, рис, горох, крупы, взвесить, заплатить, упаковать, обслужить, вежливо обслужить, тактичность.

I диктант

Көйнөктөр

Кыз – келиндер түрдүү кош этек көйнөктөрдү кийишкен. Орто жаштагы аялдар менен байбичелер бели бүйүрмө түз этек көйнөк кийген, көкүрөгү алдынан ачылган, тик жака же артынан ачылган бүйүрмө же туюк жака болгон. Эркектердин көйнөгү тик жака болгон.

К.Жээнгазиева

II диктант

Бут кийимдер

Жашы дебей, карысы дебей негизинен көлөч, маасы кийишкен. Маасылардын жакшылары наманган маасы деп аталаган. Ал сырты саймаланган жана лакталган териден тигилген.

Кудуреттүү, тектүү адамдар, кээ бир жаш жигиттер тумшугу ичке келип, өйдө караган, өкчөлүү өтүктөрдү, ал эми кыз-келиндер устага ултарткан такалуу кызыл же кара өтүктөрдү кийишкен.

Булардын кээ бирөө шартка жараша колдонуудан чыгып калды, кээ бирөө юолсо айыл жеринде кийилип эле жүрөт.

К.Жээнгазиева

ОН СЕГИЗИНЧИ ТЕМА

«Базарда» темасы 4 саатка ылайыкталган.

Теманын негизги талабы:

- студенттердин ойлоо жөндөмдүүлүгүн өстүрүү. Өзүнүн оюн оозеки эркин, туура айта билүүгө үйрөтүү;

- көнүгүүлөрдү иштетүү аркылуу студенттердин бөлүкчөлөрдү кепте туура пайдлана билүүсүнө машыктыруу;

- студенттерди китеп менен иштөөгө көнүктүрүү. Рефератка материал тандоого үйрөтүү.

Окуу жана көрсөтмө куралдары: Окуу китеби, көрсөтмө куралдар, таблицалар, аудиоматериалдар.

Лексикалык материал: *Жашылча, мөмө-жемиштер, жер жемиштер, күзгө жуук, мол, түшүм, чакан, кыям, тигилүү, тор, дүр-дүнүйө, эл-журт, канаганаттандыр-, күрүч сорпо, куймак, сырт, кабык, эзилген, сиңимдүү, урук, табылгыс, өт, нааразылык, баш аламандык, текилде-, чаалык-, бурул-, ырыстуу, пейли кенен, үнү жаңырды, арман, күтүүсүздөн, бейкапар, сой-, купкуу, кыйкырык-өкүрүк, жүрөгү түштү, мурт, шыбыра-, алаңда-, калайык, кенедей, тып басыл-, каткырык, карагат, алма, алмурут, кызыл карагат, шабдаалы, ашкабак, пияз, сабиз, шалгам, соодалашуу, кейи-, залал.*

Грамматикалык материал: Бөлүкчөлөр.

Методикалык сунуштар:

1-көнүгүүдөгү сүйлөшүү окутулуп, өздөштүрүлгөндөн кийин 2-көнүгүүдөгү жаңы сөздөрдү колдонуп, диалогду монолог түрүндө улантуу окуучуларга тапшырылат. Сүрөт боюнча зат атоочторду кайталап, «Эмне кайда өсөт?» деген оюнду ойнотсо болот.

3- көнүгүүнү аткарууда студенттер тексттин негизинде диалог түзүүлөрү тийиш.

(4,5;7,8) - көнүгүүлөр аудиторияда жазуу түрүндө иштетилет.

4- көнүгүүдөгү 2-тапшырма үйдөн аткарып келүүгө берилет.

6- көнүгүүнү аткарууда студенттерге жашылча-жемиштердин дарылык касиеттери жөнүндө маалымат топтоп, реферат жазып келүү тапшырылат.

(10,11,12,13,14) – көнүгүүлөр сүйлөө кебин калыптандырууга арналган.

12-көнүгүүнү аткарууда окуучулар проблемалуу суроолорду коюп, аларга жооп берүүгө көнүгүшөт. Билгичтик менен туура түзүлгөн проблемалуу суроолор окуучуларды өзүнүн оюн, көз карашын айтууга мажбурлап, кененирээк сүйлөөгө түртпөй койбойт. Аتكени козголуп жаткан проблемалар боюнча ар бир окуучунун өзүнүн көз карашы болбой коюшу мүмкүн эмес. Кепти өстүрүү үчүн проблемалуу суроолорду колдонуунун маанилүүлүгү мына ушунда.

14-көнүгүү окуучулар алдын ала даярданып алып, анан класста инсценировка койсо болот. Мындай кырдаалда окуучулар ролдорду аткаруу менен, өздөрүнүн эркин сезип, артисттик чеберчилигин көрсөтүүгө тырышышат. Бул болсо алардын тилди үйрөнүүгө болгон кызыкчылыгын артырары бышык.

(15, 16, 17)-көнүгүүлөр бөлүкчөлөрдү бышыктоо үчүн берилет.

17-көнүгүүнү үйдөн аткарып келише болот.

18-көнүгүүдөгү кроссвордду класс менен чогуу чечмелөө максатка ылайыктуу. Мындай учурларда окуучулардын зор кызыгуусу пайда болуп, сабакта жагымдуу психологиялык жагдай түзүлүп, кенири, эркин пикирлешүүгө өбөлгө түзүлөрүнө көп эле күбө болуп жүрөбүз. Мындай типтеги тапшырмалар окуучулардын интеллектуалдык активдүүлүгүн ойготууга да көмөктөшөрүн атайы белгилеп кеткибиз келет.

(9; 19; 20) – көнүгүүлөр үйгө тапшырма катары берилет.

9-көнүгүүнү аткарууда окуучулар көркөм адабияттардан кызыктуу сүйлөмдөрдү таап, жазып келиши керек. Бул сүйлөмдөр класстан текшерилип, аларга морфологиялык талдоо жүргүзүү сунуш кылынат.

Квиз: Овощи, фрукты, люди, богатый урожай, ежевика, облепиха, барбарис, персик, груша, редис, огурец, варенье, готовые платье, вязаные вещи, лечебные свойства, незаменимое лекарство, легкоусвоямый, торговаться, убыток, прибыль, заветная мечта. Оплепиховое варенье очень полезно для здоровья. На рынках продают различные товары, которые удовлетворяют спрос населения. Взвесьте мне, пожалуйста, килограмм орехов. Многие овощи и фрукты имеют лечебные свойства и полезны для организма.

Диктант

Абрикос өрүгү

Бизде данектүү мөмө бактарынын ичинен абрикос өрүгү эң көрүнүктүү орунду ээлейт.

Абрикос дарагы тез өсүп, мөмө бере баштаганы менен өзгөчөлөнөт. Ал аба жана күндүн нуру кенен жеткен, ачык жайды сүйөт. Жалбырагы пайда болгонго чейин эле, эрте жазда абрикос укмуштай кооз, калың гүл ачат. Ошон үчүн жазгы айрым катуу сууктарда үшүп кетет.

Ошенткен менен абрикос өрүгү кургактыкка абдан чыдамдуу, себеби анын тамырлары терең жана кеңири таралып кетет. Абрикостун мөмөсүнөн ширелери, кыямдар даярдалат. Анын кагы ден соолукка пайдалуу.

К.Жэнгазиева